J6374

O ODNOŠAJIH

MEDJU

DUBROVČANI I MLETČANI

ZA

UGAR.-HRV. VLADANJA U DUBROVNIKU.

(OD GOD. 1358 DO GOD. 1526.)

NAPISAO

SIME LJUBIĆ.

II

Preštampano iz XVII knjige „Rada“ jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

U ZAGREBU 1871.
ŠTAMPARIJA DRAGUTINA ALBRECHTA.

Knjižara V. Morpurgo Spljet

BIBLIOTHECA RHACVSINA

MILAN REŠETAR

Nr. 979. Sign. C. 181.

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186219711

O ODNOŠAJIH

MEDJU

DUBROVČANI I MLETČANI

ZA

UGAR.-HRV. VLADANJA U DUBROVNIKU.

130679

(OD GOD. 1358 DO GOD. 1526.)

NAPISAO

SIME LJUBIĆ.

Preštampano iz XVII knjige „Rada“ jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

U ZAGREBU 1871.
ŠTAMPARIJA DRAGUTINA ALBRECHTA.

J6374

[illegible] ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
V PRAZE

U prvoj našoj razpravi o odnošajih dubrovačke sa mletačkom obćinom do god. 1358 na temelju neoborive istine dokazasmo, da je Dubrovnik već god. 998 stupio u njeku zavisnost od mletačke vlade, koja se zavisnost kašnje malo po malo, a navlastito od g. 1204, pretvorila u pravo u duhu dakako ondašnjega vremena pojmljeno podajničtvo, koje je neprekidno trajalo do mira zadarskoga od 18 veljače 1358. Dočim svi drugi primorski gradovi u Dalmaciji, a Zadar navlastito, kroz to doba ljepšu su si budućnost tražili pod ugar.-hrv. krunom, te su velečesto sa sebe odbacali mletački jaram, da se svomu rodu povrate, Dubrovnik od njih podosta odstranjen i zemljami bosanske i srbske kraljevine opasan i pritisnüt, osta u miru. Dubrovačke kroniste i njihovi prepisaoci, kao: Coleti u Farlatu, Engel, Appendini itd., pripoviedati znadu da su Dubrovčani prvi korak na onom polju učinili g. 1345. Po njih Ilija Saraka, plemić dubrovački i nadbiskup u svom rodnom gradu, hodeći ove godine kao papinski poslanik u Ugarsku, po nalogu gradskoga vieća bio bi kralju Ljudevitu očitovao živu želju svojih sugradjana, da njegovimi podanici postanu. Primećuju i to, da lipnja g. 1348, kada se Ljudevit kao slavodobitnik vraćao iz Napulja preko Dalmacije u Ugarsku, Dubrovčani su mu odpravili u Vranu kao poslanika pomenutoga nadbiskupa i tri plemića, da mu se poklone i naraduju, i da bi tada vjerojatno potanje ustanovljeno medju njimi, kako da se Dubrovnik mletačkoga jarma rieši, Dapače dodaje Engel (Gesch. d. Freista. Ragusa str. 131), da su i srpnja 1357 Dubrovčani odpravili novo poslaničtvo na kralja Ljudevita, sastavljeno od istoga nadbiskupa dubr. Ilije i četiri plemića, te nam znade jošte kazati glavne točke pogodbe, koju su ovi tada sa kraljem tajno utanačili. Sve se to i puno kašnje u Dubrovniku skovalo, kao što bula pape Zakarije, novci Pavlimirovi i mnogo koješta drugo iz puke sebičnosti. Ondašnji izvori, u koliko su nam se do danas sačuvali, toga ni riečju nespominju, a s druge strane obiluju dapače na dokazih uztrajne tadašnje dubrovačke odanosti naprama mletačkoj republici.

Čim se god. 1345 Zadar Mletčanom iznevjeri, Dubrovčani umah si nabaviše i naoružaše brod, te ga odpremiše u Zadar na zapovied ondješnjega mletačkoga vodje (V. listine II 289); a to učiniše iz same naklonosti naprama republici, pošto po pogodbah medjusobnih samo onda su dužni bili dati joj i to galiju a ne brod u pomoć, kada je ona imala na moru najmanje 30 galija oružanih, a toliko jih tada imala nije. I sbilja malo kašnje Mletčani radi slaženja ugarske vojske oboružaše do 30 galija, čega radi i Dubrovčani umah svoj brod galijom izmieniše (l. c. str. 328). Poslije predaje Zadra republika jim darova 170 vesala, pošto jih bjehu slomili, veli dotični zaključak, u našoj službi (in nostris servitiis l. c. str. 429). Upravo g. 1348, o kojoj je gori osobito govor, Dubrovnik je veoma stradao od kuge. Republika toga radi 29 travnja dozvoli mu, neka za šest mjeseca novčane kazni i tjelesne osim smrtnih po svojoj volji umanji ili oprosti, neka si u Mletcih nabavi oružja do potrieba, te ako ga na trgu nenadje, da mu se dade iz javne oružnice (Misti).

Vraćajući se koncem svibnja ove iste godine ugar.-hrv. kralj Ljudevit iz Italije, iz Berlotte naglo prileti po moru u Vranu, te preko Ostrovice časa ne časeći u Budim. To kraljevo putovanje kroz njihovo more i zemlje iznenadi same Mletčane, koji, da su o tom i jedva posumnjati mogli, bili bi mu bez dvojbe zasjede stavili, da ga ulove, pošto su se još tada s njim u ratnom stanju nalazili, a kamo li da su o njem znali Dubrovčani (v. Lucio Mem. 245). Petoga pako kolovoza ove godine Ljudevit sklopi sa Mletčani primirje na osam godina, te se u Budimu 8 rujna prisizao, da će ga sveto držati. Mnogo se poslaničtva izmienilo, dokle se do ovoga primirja došlo, no u dogovorih, koji su se tom prigodom vodili, i koji nam ostaju u obširnih izvješćih, nema ni znaka o Dubrovniku, da ga je Ljudevit od Mletčana tražio, a nije ga ni mogao po nijednom starom pravu od njih zahtjevati, jer odprije nije nikada njegovoj kruni pripadao, dočim se često napominju gradovi dolnje Dalmacije, navlastito Zadar, njegda dielovi hrvatske i ugarske države. S druge strane da su se Dubrovčani ma kako tajno tada pustili u dogovore sa ugarskim kraljem, a kamo li javno poslanike mu odpremili uprav onda, kada se još s Mletčani te zato i s Dubrovčani u ratu nalazio, nebi to jamačno uzmaklo bilo mletačkoj opaznosti, koja je budno pazila svaki korak svojih dalmatinshih podanika, i u sam ugarski dvor svoje uhode turala po istom dubrovačkom knezu.

Sliedeće godine 1349 Republika mnogo si brige zadala, da Dubrovčanom pribavi zadovoljštinu od srbskoga cara Dušana, koji jih do zla boga zlostavljaše, valjda s namjerom, nebi li jih tako nagnao, da mu se pokore; dapače 30 ožujka odpremi u Srbiju Nikolu Giorgi kao poslanika sa zahtjevom, neka car nadoknadi štete Dubrovčanom nanesene, te jim povelje i povlastice, koje su od davna u onoj zemlji uživali, sveto uzdrži. Dubrovčani, da na tu pripravnost Mletčana zauzimati se za njihove koristi i prava s istom pripravnošću odgovore, čim jim sliedeće godine dodje glas, da se spremaju proti Gjenovezom, umah oboružaše Mletčanom na pomoć jednu galiju na svoje a drugu na mletačke troškove (Secr. cons. rog. B, 46-67.).

Svalivši se malo kašnje osamgodišnje primirje, obnovi se rat medju Ljudevitom i republikom Još prije, nego dodje do okršaja Republika pozva Dubrovčane, da joj njeki dug izplate, i jednu galiju oboružaju. Dubrovčani umah se pobrinuše, da novce sakupe, pošto u javnoj blagajni nebijaše ni novčića, i izruče, glede pako galije odgovarahu, da, ako ju oboružaju, grad će ostati bez obrane, te neprijatelju izložen, no ipak bilo kako mu drago, da će ju onda oboružati, čim sama republika stavi na moru 30 galija, pošto su u tom slučaju na ono po pogodbi obvezani. Niti je tu bilo ikoje izlike ili pretvaranja. Sam mletački knez u Dubrovniku Barbarigo izpričavao jih, spoviedajući u poslanici na mlet. dužda od 24 svibnja 1355 čisto njihovu nemogućnost u tom poslu: „i za stalno, gospodaru moj, pisao je tada knez svomu duždu, Dubrovnik nije više onakov, kakov je bio deset godina nazad, jer je cviet hrabrih ljudi sasvim ponestao“ [1], a to od zadnje pošasti. Da su Dubrovčani i mogli i htjeli šta kriva proti Mletčanom snovati, to nebi jamačno izmaklo bilo Barbarigu, koj je tada po uhodah svoje oči pružao i tja do ugarskoga prestola: continue teneo cursores in partibus illis (Izvornik u ml. arkivu).

---

[1] „E per certo segnor mio Raguxa non e quel, chel solea esser anchuo a X ani, che la flor di boni homeni a tuti manchadi“ (Izvor. u mlet. arkivu).

Čim se razvi rat, Dubrovčani umah pohitiše, da svoje dužnosti naprama republici sveto izpune. Na prvi njezin poziv oboružaše svoje tvrdjave i staviše pod zapovied mlet. pomorskoga kapetana svoju galiju [1]. Dubrovačko vieće, kaže sam Appendini, svojim podložnikom dozvoli, da mogu stupiti u vojsku mletačku proti Ljudevitu (I 292). Marin Gučetić, koj se tada nalazio pri ugarskom dvoru, tajno izvješćivaše republiku o namjerah ugarskoga kralja (Misti 26 trav. 1356), mlet. pako vieće preporučavaše papi dubrovačke zahtjeve glede otoka Mljeta (Misti 12 svibnja 1356), a svomu pomorskomu kapetanu u istoku koristi i stvari pomenutoga Gučetića u onih stranah (Misti 4 kolov. 1356). God. 1357 dočim je rat bjesnio u Friaulu, Spljet (8 srpnja) i Trogir (9 srpnja) iznevjere se, zatim Zadar (17 rujna) osim tvrdjave, koja se uzdržala do mira, a napokon Šibenik i Brač, te tako ugar.-hrv. čete prodru dalje u Neretvu, grozeć se Dubrovniku. Republika je dobro obaviešćena bila, da ima i u Dubrovniku njekoliko takovih, koji su za novostmi čeznuli, nego osjegurana o vjernosti ondješnjega gradjanstva po samih dubrovačkih poslanicih, došavših u obćinsko ime u Mletke, da joj se sažale radi zadarske nevjere, nedozvoli svomu knezu u Dubrovniku Marku Soranzu, da te nemirnjake pohvata i u Mletke pošalje, nego odpravi onamo dva providura Andriju Contareno i Pavla Zoreduna prokurature sv. Marka, da nastoje za obranu one okolice i grada, a gradjane da sve više u vjernosti utvrde. Dubrovčani tom prigodom tako su se vjerno izkazali, da se na predlog istih providura republika nije ni malo ustručavala počastiti jih i nagraditi s najrjedjom i najsjajnijom državnom odlikom, naime 2 siečnja 1358 podieli jim gradjanstvo mletačko.

---

[1] Dubrovačke kroniste i sam Engel (str. 130) piše, da su tada Mletčani zapitali Dubrovčanom 4 galije po pogodbi, a da su jim dali samo jednu. Vidjet ćemo naprieda, da su jednu samo i imali. Kada bi nam se pohtjelo sve pogrješke onih kronista i spisatelja izpravljati i suzbijati u koliko se Mletčana tiče, ovoj razpravi nebi bilo jamačno ni kraja ni konca. Sam Rastić, koji istina za kašnja doba upotrebljava domaće povjestničke izvore, često ipak pometeno i krivo i onda samo, kada se slažu sa njegovimi nazori, do godine 1358 nevriedi ništa. A da se uvjerimo o duhu, kojim je nadahnuta ona njegova knjiga, dosta nam budi iz nje izvesti samo ono, što piše o mletačkih povjestničarih: „piuttosto pedanti che istoriografi, non abbadando alla verità della istoria di propria testa immaginano progetti per dar norma alli governi politici, et inscii delli secreti di chi governa, pretendono“ itd. Smije li se to reći o Sabellicu, o Bembu, o Sanutu itd.? Diplomacija pako mletačka pradnjačila je u svietu barem do konca XVII vieka, a to jasno dokazuju i spomenici, koji nam od nje ostaju.

Medjutim za Mletčane zlo na gore. Iztisnuti iz Dalmacije a u Italiji potučeni i suzbijeni, budu prisiljeni pitati u kralja mir, a ovaj jim ga 18 veljače 1358 u Zadzu podieli[1] uz veoma za se povoljne uvjete. Po njem morali su Mletčani odpustiti Ljudevitu sva mjesta i zemlje, što su posjedovali na kopnu i na otocih od Kvarnera do dračke granice. Medju gradovi spominje se naročito i Dubrovnik, te samo po ovom miru Dubrovnik posta svojinom ugar.-hrv. krune (Pactorum V 159). Uslied mira svi načelnici mletački, koji su se jošte nalazili u naših stranah, morali su predati svoju vlast namjestnikom Ljudevitovim i kući se odputiti. Tako učini Marko Soranzo, zadnji mletački knez u Dubrovniku, koga su tada Dubrovčani po Rastiću častno odpravili[2]. Dodaje isti spisatelj, da su Dubrovčani poslali jošte u Mletke kao poslanika Jakova Minčetića, neka se republici u ime grada zahvali na dobrohotnost njezina stopetdesetgodišnjega vladanja, i da žele i nadalje s njome prijateljski obćiti i trgovati. A da uklone svaki uzrok smutnje i zavade i bolje osjeguraju svoje trgovačke ladje, ponudiše Mletčanom sve, što su imali oružana na moru, naime galiju i brod, na prodaju. Dne 17 ožujka i. g. mletačka vlada na to rado privoli[1].

---

[1] Spomenici, na kojih se do ovoga mira ovdje oslanjamo, ugledat će bieli sviet u III svezku listina, koje izdajemo troškom Jugoslavenske Akademije.

[2] Tu Rastić primećuje: „ancora per distingnersi dalli Dalmatini, li quali nell' evacuazione della Dalmazia, gente rusticamente superba, avevano con improprietà et obrobrii indecenti accompagnati li conti e magistrati veneti“. Same ove rieči već dosta kažu, na čijoj se strani surova oholotnalazi. U ostalom pako ne kaže istinu, pošto A Cuteis mal da ne suvres menik, pripoviedajuć, kako su si Spljećani i Trogirani bez krvi svoje gradove posvojili, nadomeće: Spalatini vero honorabiliter ambos comites Spalati et Tragurii cum omnibus familiaribus et massariciis ipsorum receperunt, et expensis communis Spalati in barcis armatis instanter Venetias transmiserunt (V. još Lucio Mem. 252. 599. Villani VII 82 etc.). Za ustanka u Zadru knez izbjegne u tvrdjavu, i tu osta do mira.

Iz do sada navedenih čina, kojih istinost leži na čvrstih stupovih historičkih dokaza, vidi se jasno, da rastanak medju Dubrovčani i Mletčani od g. 1358 poslie tri sto šestdeset godišnje zadruge bješe iskreno prijateljski; i da oni, koji znadu o njekom od duga u Dubrovniku pripravljenom izdajstvu proti Mletčanom na korist ugar.-hrv. krune, koja Dubrovniku do ove godine bješe sasvim tudja, smjeraju uprav na to, ako i nehotice, da ime dubrovačko ožigošu zločinom, koi ga se nikako netiče. A Dubrovčani nisu se ni mogli bez ljage pogrdne nezahvalnosti onakovimi izkazati napram republici, od koje bjehu primili zakone i običaje, i naučili ljubav za slobodu, za prosvjetu, za obrt i za trgovinu, sve to što ih pako mal da ne neodvisnimi učini i učuva, i slavno jim ime u svjetskoj povjesti pribavi.

Umah čim se sklopi mir u Zadru, požuriše se dalmatinski gradovi, da izposluju kod ugar.-hrv. kralja potvrdu svojih povelja podieljenih jim od njegovih prdšastnika. Glede Dubrovnika nije ni moglo biti govora o takovoj potvrdi, pošto nije nikada prije ugar.-hrv. kruni pripadao, ovdje se dakle radilo o tom, da i Dubrovnik za prvi put dobije svoju povelju sloboština i prava. Toga radi odprave Dubrovčani svečano poslaničtvo u Ugarsku, da se novomu vladaru pokloni, i od njega izprosi onu povelju. Ljudevit 27 svibnja 1358 u Višegradu rado jim ju podieli. Dubrovčani tom poveljom, u kojoj su zasvjedočavali uzogred, da su se za 120 godina (a mogli su slobodno reći za 360) nalazili pod gospodstvom Mletčana (sub dominio Venetorum), pripoznavali su ugar.-hrv. kralja i njegove potomke za svoje naravne gospodare (in eorum dominos naturales), svoj grad su podlagali gospodstvu, područnosti, oblasti punim pravom (dominio, iurisdictioni et potestati pleno jure) istoga kralja i njegovih nasljednika, te su ga prosili,da si uzme gospodstvo grada (domnium civitatis), a da jim u isto doba podieli njekoje povlastice S druge strane kralj, zadovoljan s tim, što i Dubrovnik spada na njegovo kraljevsko pravo (ad jus nostrum regium), priznaje Dubrovčane za svoje podanike, prima gospodstvo grada (dominium civitatis), i sada pristaje na njihove molbe. Izručuje jim povelju sloboština; no oni mu moraju zapriseći vjernost i podložnost (fidelitatem et subjectionem) uz godišnji danak i njeke druge podaničke obveze, na primjer da će se posve služiti ugar.-hrv. zastavom, da će mu pružiti pomoć na moru, primiti za kneza, koga jim on stavi itd. i sve ostalo vršiti, na što su dužni bili, kada je isti grad pod gospodstvom i vladanjem Mletčana bio (cum dicta civitas sub dominio seu regimine erat Venetorum). Ova nam dakle povelja jasno dokazuje ne samo, da su Dubrovčani bili pravi podanici ugar.-hrv. krune, nego i to, da jim je Ljudevit odmjerio prava i dužnosti napram istoj kruni na temelju povelje, po kojoj su oni vladani bili za mletačkoga gospodstva u Dubrovniku. Ljudevit pako kao što u druge naše primorske gradove, kojim stare povelje bješe samo potvrdio, tako 3 lipnja i. g. uputi Petra bosanskoga biskupa u Dubrovnik, da od svih ondješnjih stanovnika primi prisegu vjernosti i podanosti i gospodstva grada Dubrovnika (sacramentum fidelitatis et subjectionis ac dominii civitatis Ragusine), što se 18 srpnja svečano obavilo, te tako se i stvarno u Dubrovniku Ljudevitovo gospodstvo posadilo.

---

[1] „Die XVII marcii, Indictione XI 1358, capta: cum sicut horetenus per relacionem nobilis viri ser Marci Superancio olim comitis Ragusii in Ragusio sint una galea completa ef unum lignum de banchis XX, quam galeam et quod lignum Ragusini pro racionabilibus causis et pro vitando multa scandala et errores, que possent ressultari occasione dicte galee et ligni contentantur nobis vendere; vadit pars, quod dominatio habeat libertatem faciendi emi nomine nostri comunis galeam et lignum predictum per extimationem, et faciendi ipsam et dictum lignum huc conduci ad nisicum et expensas nostri comunis. Omnes de parte. (Misti XXXVII 34 u mlet. arkivu).

Dubrovčani, podanici tako mogućega kralja, do mala zaboraviše na umiljate rieči, koje njihov poslanik izrekao bješe u mletačkom vieću, kada jim se poslie zadarskoga mira u javno ime zahvaljivao na stoljetno gospodovanje, težeć valjda stupiti kao takmaci Mletčana na moru, odprave svoju iznova sagradjenu galiju na široko, da se Mletčanom pod ugar.-hrv. zastavom izkaže. Ova uz prvi let ne malo škoda počini mletačkim podanikom, dapače jednu mletačku ladju porobi i zlostavi. Na prvi glas toga zločina Mletčani zakvače umah dubrovačke rodove i njihova imanja nalazeća se u Mletcih (Misti XXX 10 [1]), i upute u Dubrovnik svoga kapetana pomorskoga s nalogom (25 srpnja i 2 rujna 1361), da jih težko ukori radi počinjenih nasilja; da zaište pospješnu naknadu za nanesene štete, i da jim izjavi, neka se više neusude šta onakova djelovati, jer drugčije da će se s njimi postupati „kako nam se bude vidjelo, da se pristoji našoj časti i zahtjevu tolike grdnje“, niti da bi više trpiti mogli, „da na moru drže brodove na štetu i smetanje brodarenja“ [1]. A da je Mletčane do živa pekla ta uvrjeda, te da su oni kanili još oštrijih se načina latiti proti Dubrovčanom za obuzdanje njihove smjelosti, vidi se s odluke od 29 kolovoza 1361 [2], po kojoj bi dozvoljeno mletačkim trgovcem, da mogu iz Dubrovnika bezplatno izvesti natrag u Mletke sukno, što su ondje imali, „jer Mletčani“, veli dozvola „sada se u Dubrovniku zlostavljaju“. Da se proti mletačkim grožnjam ograde, Dobrovčani umah se potuže hrvatskomu banu, priplećuć svoju osvadu proti Mletčanom svakojakimi lažmi; i zamole ga, da jih brani. Ban, uzam za suho zlato, što mu Dubrovčani dostavili bjehu, nepočasi šasa odpraviti poslanicu na Mletčane, u kojoj jih oštro korio, što neće da Dubrovčane na miru puste. Donesena ta stvar u mletačko vieće, bude 23 rujna 1361 zaključeno, neka se odgovori banu, da su izvješća, koja je od Dubrovčana primio, zla i naopaka (mala et pessima), te da se ne malo čude na onakovo njegovo pismo. A da bude istinito upućen o razvoju ove razmirice, bi jošte u vieću primljeno, neka mu se u odgovoru ciela stvar potanko izpripovieda, naime kako jedreć njeki mletački brod tri milje daleko od Dubrovnika, dvie oružane ladje i jedna galija, izašavši iz dubrovačke luke, iznenada ga napadoše, porobiše i strašno zlostaviše bez i ma koga uzroka, i napokon u Dubrovnik odvedoše, a da nemogući republika trpiti takove uvrjede od ljudi, koje je ona uviek kao svoje ljubila i blagodarivala, dala je uzaptiti jednu dubrovačku ladju, koju je pako uz jamstvo na slobodu pustila (Misti XXX 24).

---

[1] Neštampani spomenici iz mletačkoga arkiva, koji se ovdje spominju, izaći će u sbirci, koju izdaje jugoslavenska akademija.

---

[1] „Die secundo septembris, indic. XV, 1361 capta: quod pars capta in isto consilio die XXV augusti de scribendo vel mitendo unum notarium Ragusii pro novitatibus factis per eos contra nostros comitatur capitaneo nostro culfi; et id, quod debebat fieri per dictum notarium fiat per capitaneum, cui committatur, quod ipse rescribat responsum, quod habuerit quamcitius poterit (Misti XXX 18).

[2] „Die 29 augusti 1361 capta: cum mercatores nostri infrascripti conversantes in partibus Ragusii exponant, quod habent certam quantitatem panorum in Ragusio, quos extraxerunt de Venetis solutis daciis ordinatis, et quia illi de Ragusio presentialiter sunt in guerra cum Catariuis, et etiam quia Veneti modo male tractantur in Ragusio, dicti sui panni non possunt expediri nec extrahi de inde promittendo ad alia partes in eorum grave dannum et iacturam, et propterea suplicent et petant subvencionem a nobis, vadit pars, quod concedatur eis, quod possint ipsos pannos facere conduci Venetias sine solutione uterius datii, quia ad exitum solverunt, constando officialibus tabule, quod isti panni sint illi met, qui fuerunt extracti de Venecis cum ordinibus terre. Nomina eorum sunt: ser Andreas Memo, ser Marcus Guoro, ser Franc. Memo, ser Rasmolaus Calderarius et alii. (Misti XXX 18).

Medjutim se Dubrovčani zapleli bjehu u rat sa Kotorani radi trgovine soli, koju su oni bez temelja kao svoje vlastito pravo u onih stranah smatrali. Branio je u tom Kotorane Vojslav Vojnović užički knez, već davno dubrovački neprijatelj. Dubrovčani u početku ovoga rata i kašnje javnim proglasom zabranili bjehu svakomu te i mletačkim brodovom ulaziti natovarenim živežom, solju i oružjem u kotorski zaliv, te zato su si slobodu uzimali u prolazu pretraživati jih, a pošto su se Mletčani ustručavali, to jim pravo pripoznati, oni jih obtuže pred hrvatskim banom. Ovaj pozva Mletčane, da neprieče Dubrovčane u ovom poslu, ali mu republika i na to odgovori, da jim ona neće nikada dopustiti, da zlostavljaju njezine brodove, hodeće trgovinom u Kotor, i da, ako se oni toga nekane, s njimi će onako postupati, kako joj se bude činilo, da je shodno za dobro svojih podložnika.

Malo zatim dodjoše poslanici dubrovački u Mletke, i u ime svoje obćine zamoliše republiku: neka izvoli njihovim gradjanom s obzira na staro prijateljstvo uzapćenu robu milostivo povratiti, svojim podanikom obćenje sa Kotorom zabraniti, i nesiliti Dubrovčane, da pripoznaju za Mletčanina njekoga Arismola, koji, akoprem je pravo mletačkoga gradjanstva uživao, rodom bješe iz Monze, a po tom pravu trgujuć u Dubrovniku mnogo je štete njihovoj carini doprinašao. Dne 7 listopada 1361 odgovori jim mletačko vieće: da jim se veoma čudi na prvo pitanje, pošto je vieće mislilo, da su dapače u Mletke došli, „da naša srca primire“, da najprije poprave štete mletačkomu brodu od njih počinjene, a zatim da će jim se uzapćene stvari na slobodu pustiti; i da ako za dva mjeseca to neizpune, oštećenici biti će nadoknadjeni „iz dobara i imanja njihovih u koliko bi jih se našlo u Mletcih i inudje“. Glede polaženja Kotora dodavalo se, da je i taj njihov zahtjev viećo za čudo, te da se neusude mletačkim brodovom nikako i nikuda na put stajati, jer drugako nebi se to mirno trpiti moglo; da svaku štetu, koju bi jim oni učinili, vieće će smatrati za svoju. Napokon u što se ticalo Arismola, budu opomenuti, da mu ono isto pravo pripada, koje i rodjenu Mletčaninu (Misti XXX 26). Taj odgovor dakako nezadovolji dubrovačke poslanike; čega radi mletačko vieće, da to bolje ogradi imanje svojih podanika, koje se tada u Dubrovniku nalazilo, odluči 9 listopada 1361, neka se umah uzapte svi brodovi i dobra Dubrovčana, nahodeća se u Mletcih i koja bi u Mletke došla, da se tim osjeguraju oni Mletčani, „koji imaju posla u Dubrovniku“ [1]; a 12 istoga mjeseca, kad isto vieće opazi poslanike dubrovačke sve više uzrujane radi primljena odgovora, naprešno odpravi ladju s nalogom za pomorskoga kapetana u jadranskom moru i za druge, koji su trgovačke brodove, dolazeće iz istoka pratili, neka o sbivšoj se stvari obznane sve mletačke brodove i trgovce, da se Dubrovniku uklone i upravnim putem u Mletke pospješe [2]. Videći napokon Dubrovčani, da jim ozbiljne pomoći od kralja Ljudevita čekati nije, sklone se na mletačke zahtjeve i izpune jih, te 20 studenoga i. g. mletački senat ovlasti malo vieće, da uzapćena dubrovačka imanja u slobodu stavi [3]. Restić nasuproć veli: „i u jednoj i u drugoj stvari Mletčani su morali zadovoljiti republici“, naime dubrovačkoj obćini [1].

---

[1] „Die 9 octobris 1361 capta: quod pro cautela nostrorum, qui habent facere in Raguxio, dominus, consilium et capita per maiorem partem habeant libertatem faciendi sequestrari navigia et bona Raguseorum, que essent hic vel venirent in posterum, donec videatur processus differenciarum, quas secum habemus“ (Misti XXX 27 u mlet. arkivu).

[2] „Die XII octubris 1361, capta: quia Ragusei per ea, que visa sunt, huc usque videntur esse non bene dispositi erga nos, et inter alia faciat pro statu et securitate nostra reddere de hoc previsos cives, mercatores et navigia nostra armata et disarmata, ut non recipiant damna vel sinistra, vadit pars, quod subito armetur una barcha per pagatores armamenti, per quam scribantur capitaneo culfi novitates predicte, mandando ei, quod omnia nostra navigia armata et disarmata, et cives et mercatores nostros informari faciat diligenter de hiis, et reddat eos previsos, quod caveant ab eundo vel descendendo cum personis vel bonis suis in Ragusio, sed veniant directe Venecias, bene previsi, et non faciendo propterea eis vel aliis non offendentibus eos molestiam sive damnum, ut tenentes dictum modum non recipiant damnum vel lesionem. Et si barcha non inveniet capitaneum usque Corfu, dimittat ibi litteras nostro consuli Corfu. Et similiter etiam scribatur capitaneis aliarum armatarum de mercato“ (Misti XXX 27 u mlet. arkivu).

[3] „Die XX novembris 1361, capta: quod postquam Rugusei declinarunt ad requisitiones nostras, ita quod in eis satis habituri sumus honorem et intentionem nostram, vadit pars, quod per dominium possit removeri sequestrum et interdictum factum hic de rebus et bonis suis, si et quando eidem dominio videbitur, quod adimpleta fuerint ea, que pro nostro honore fuerint adimplenda“ (Misti XXX 38 u mlet. arkivu).

Mletčani, zadovoljni takovim uspjehom, stave se sada, da posreduju mir medju dubrovačkom i kotorskom obćinom, te u tu svrhu prosinca 1361 odprave onamo Pavla Quirina kao svoga poslanika s naputkom, da pokuša vojujuće stranke i njihove saveznike na mir privesti (Mist iXXX 41). Quirini, došavši u Dubrovnik 3 siečnja 1362, izjavi onomu vieću uzrok svoga poslanstva. Dubrovčani rado pristanu na mletačke želje. Quirini prodje zatim u Kotor, da i onu obćinu na isto navrati, te do mala podje mu za rukom, obje stranke nakloniti na primirje. Pokuša Quirini, da jih prigne i na konačni mir, te u tu svrhu na njegovu želju poslaše Dubrovčani tri svoja poslanika u Kotor: ali se tada nedodje do žudjene svrhe, pošto su Kotorani, Voislavom bodreni, više tražili, nego su jim Dubrovčani bez povrjede svoje časti dozvoliti mogli.

I pomirenje medju Dubrovčani i Mletčani mal da se nije do mala pokvarilo. Poslanik Quirino, vraćajuć se svibnja 1362 kući iz Kotora, pokle si bješe veoma truda zadao, da Kotorane sa Dubrovčani pomiri, te k tomu i dobro ovu stvar uputio, bude iznenada naskočen na moru od njekoliko oboružanih ladja stojećih pod zapoviedi Jakova Subića, te on zlostavljen a mornari mu težko izlupani i porobljeni, svi pako u Hvar odvedeni, i tu više dana pridržani. Medju onimi ladjami nalazila se i jedna dubrovačka, upravo poslana iz Stona, da u ovom zločinu sudjeluje. U isto su doba dubrovačke galije zaustavljale brod Servorila Scaiola Mletčanina, u što je ulaziti htjeo u kotorski zaliv, te u Dobrovnik odpremali. I Scaiolova opunomoćnika, koi malo kašnje došao bio u Dubrovnik, da izručenje broda zahtieva, Dubrovčani su u zatvor bacali. Čim o tih uvrjedah dodje glas u Mletke, umah se u senatu o njih razpravljalo, te iz više strana tražilo, da se sa Dubrovčani on čas i tako strogo postupa, kao što veličina uvrjede i čast državna zahtievahu. Nego i sada pobiedi umjerena stranka, te na predlog Marka Maurocena, izpratjen Marinom Gradonico i Andrijom Trevisano bude odlučeno 24 svibnja 1362 odaslati hrvatskomu banu državnoga bilježnika Ivana Bernardo s naputkom, da pred banom obtuži Dubrovčane radi njihovih nasilja i zločina, i da zahtieva zadovoljstvo. Bernardo morao je po istom naputku iz Hrvatske proći u Dubrovnik, da pred onom vladom u javno ime prosvjeduje, što je dala naskočiti i zlostaviti na moru mletačkoga poslanika Quirina, što je Scaiolov brod zaustavila i u Dubrovnik dovela, te Scaiolova opunomoćnika u tamnicu bacila. Dodavalo se poslaniku, neka traži od iste vlade, da te i sve druge škode Mletčanom učinjene namiri, krivce kazni, i prolaz u Kotor mletačkim podložnikom ni najmanje neprieči. U isto doba republika uputi drugoga poslanika u Ugarsku, da onomu kralju potanko izpripovieda i razjasni sve krivnje Dubrovčana napram Mletčanom, i da zahtieva, neka naloži Dubrovčanom, da štete izprave i u svoje se granice umah povuku (Misti XXX 79). Bernardo odek banu, koj ga liepo primi, te dočuv poslanikove tužbe i pripoznav jih za istinite, naloži Dubrovčanom, da se republici pokore. Banov nalog, razlozi Bernarda, koji po naputku iz Hrvatske prodje u Dubrovnik, i bojazan, da si Mletčani sami nad njimi zadovoljštinu neuzmu, skloniše napokon Dubrovčane na savjetno i oprezno postupanje. Napišu umiljati list na republiku, u kom su se dokazati trudili, da nisu u ničem krivi, i šalju ga u Mletke po svojih poslanicih, kojim naložе, da razloge u listu navedene podupiru. Na temelju dakle te poslanice i razjasnjenja dubrovačkih poslanika, te i izvješća od Bernarda na povratku podnesena, 12 srpnja 1362 bi u mlet. vieću zaključeno, da se odpiše dubrovačkoj obćini i njezinim poslanikom odgovori: da su se njihovi stonski podložnici poglavito izkazali u zlostavljenju mornarice Quirinova broda, neka jih dakle potraže i kazne tako, da bude to drugim na izgled, a mletačku uzrujanost proti njim utaložе; da Scajoli za počinjenu mu štetu izplate 45 libra u groših, kako mu je već sud dosudio, i napokon da se više neosmjele pružati ruke na mletačke brodove, bili oni ma čim natovareni, nego u slučaju, da jim koji od ovih počini škodu, neka se poslanicom ili poslanikom obrate na mlet. vieće, koje neće uzmanjkati, da jim po pravici sudi (Misti XXX 95). Odlučno postupanje mletačke vlade prisili sada Dubrovčane, da se mletačkim zahtjevom podpuno prilagode. Dne 3 kolovoza i. g. 1362 Nikola Kaboga dubrovački knez na ime svoje, gradskih sudaca, velikoga vieća i sve obćine dubrovačke napisa list na mletačkoga dužda, kojim mu javi, da je već pošao nalog na kapetana dubrovačkih brodova oružanih proti Kotoru, da neprieči ulazak u kotorski zaliv ni ma kojoj mletačkoj ladji, bila ma čim natovarena; da glede Stonjana, koji su Quirinov brod napali, već njekoliko njih čami u tamnici, i da će se sa krivci takovim načinom postupati, da drugim budu za izgled; a napokon u koliko se ticalo naknade Scajoline, da će ju izplatiti po odmirenju njegovih činovnika, nego da moli pokorno, neka se Dubrovčanom dozvoli, s obzira, što su već silno istrošili u ratu sa Kotorani, da ju u podobne rokove namiriti mogu (Commen. VI 147). Prihvativ dakle Dubrovčani mletačke zahtjeve, razmirica se utaloži, a staro se prijateljstvo ponovi.

---

[1] „E nel uno e nel altro fatto li Veneziani convennero alle soddisfazioni della republica“.

God. 1363 buduć se kandiski lenari Mletčanom iznevjerili, republika svojom poslanicom od 16 listopada o tom obaviesti Dubrovčane, te jih zamoli, neka za ove pobune nepuštaju svoje podanike u one strane, niti buntovnikom pomoći nepružaju, kako treba da se medju prijatelji radi (sicut decet inter amicos servari. Liber secret.). U Dubrovniku za ovoga prevrata držali su Mletčani poklade živeža i bojne sprave za svoju vojsku, odakle se pako sve vozilo na galijah u Kandiju (l. c. 27 siеč. 1364). S druge strane prijateljski su se obraćali na Mletčane za škode počinjene jim od mletačkih brodova, te dotične naknade primali; kako na pr. 26 ožujka, i 23 travnja 1364 radi zaplienjenih volova i drugih stvari, i radi zlostavljenja osoba i ubojstva učinjena kod Stona (Commen. VI 31. VII 34).

Nego do mala opet se ti prijateljski odnošaji pomutili, i sada krivnjom Dubrovčana. Republika, dokle je Dubrovnikom vladala, da nagradi njegovu vjernost i u njoj ga sve više utvrdi, podielila mu bješe, kako smo gori pomenuli, pravo mletačkoga gradjanstva. To pravo ona mu neuskrati ni poslie godine 1358, akoprem prelaženjem Dubrovnika u drugo podaničtvo to mu pravo sasvim prestajalo. U povjesti mletačkoj nema primjera, da je ma koji grad, koji republici nije podložan bio, podpuno gradjanstvo mletačko uživao. Dubrovčani pod izlikom toga prava tobože podpuna često su se usudjali trgovati s inostranci u Mletcih, što je i samim izvanskim podanikom mletačkim strogo zabranjeno bilo. Republika, nemogući to trpiti, poslanicom pozva Dubrovčane na obdržavanje mletačkih zakona „kao što se podpunije u milosti njim podieljenoj uzdrži“ [1]; a Dubrovčani će na to nesmotrenom drzovitosti, da jim se ti zakoni pismeno priobće, te da će jih u svom vieću u pretres uzeti, te po ovom svoj odgovor udesiti. Ovo se dakako Mletčanom kao izpod njihove časti činilo, te 13 svibnja 1368 bude zaključeno, neka se pozovu Dubrovčani, da do kolovoza odprave u Mletke ljude, koji bi te naredbe proučili, „drugčije ta milost“, naime pravo na mletačko gradjanstvo „neka se uništi“. Osvjedočeni sada Dubrovčani, da su upravo svoje granice prekoračili, stave se, da pokorno izmole od republike, neka jim bude slobodno u Mletcih i s tudjinci trgovati. Mletčani su dobro znali, da kad bi Dubrovčanom takovu milost podielili, morali bi ju isto tako dati i ostalim svojim izvanskim podložnikom sa velikom štetom svojih sugradjana, toga radi 23 veljače u svom vieću rieše, da se ta molba Dubrovčana na prosto odbije [1]. Dubrovčani su se za tada hoćeš nećeš prilagoditi morali, jer jim golema pogibelj na blizu prietila, naime od strane Nikole Altomanovića, župana užičkoga, nećaka i nasljednika gori pomenutoga Vojslava, njihova susjeda. Ova borba s Altomanovićem, s toga prouzrokovana, što je ovaj

---

[1] Ovdje se samo mletačko vieće pozivlje na svoju povelju, kojom podieli Dubrovčanom pravo mletačkoga gradjanstva; što nam već dosta kaže, da su ju Dubrovčani krivo shvaćali. Mi do te povelje, koja se u Dubrovačkom zakoniku nalazi, doći nemogosmo, pošto toga zakonika u

---

Zagrebu za sada nema. Ali iz jednoga ulomka one povelje, koí nam pred očima leži, već dovoljno vidimo, da bi se moglo na temelju one povelje dosta zahtjevu dubrovačkomu prigovoriti. Taj ulomak glasi ovako: omnes Ragusei nati in Ragusio, et ex eis nascituri de cetero, sint cives nostri Venetiarum, possint mercare tanquam cives Veneti navigando cum navigiis nostris. Oni dakle Dubrovčani, koji su htjeli ono pravo rabiti, morali su najprije dokazati, da su se u Dubrovniku rodili, te svoje trgove vozili na mletačkih brodovih. S druge strane pravo gradjanstva u Mletcih bilo je dvostruko, ab extra i ab intus, ono veoma po samih zakonih ograničeno. Rastić nepoznaje povelje, nego se pozivlje na stare navade: la qual cosa era contraria ali antiche consuetudini tra Veneziani e Ragusei. Stare navade, koje se nalaze u pogodbah od g. 1232, 1236 i 1252 sklopljenih medju Dubrovčani i Mletčani ob onom pravu nemaju ni riečce.

[1] „Die XXIII februarii, indic. VII 1368 (m. v), capta: quod respondeatur comunitati Ragusii, quod intellectis litteris suis supereo, quod petunt, quod concedamus eis, quod Ragusei possint vendere, emere et mercari cum forensibus sicut faciunt cum nostris civibus intus in nostris in nostra civitate Veneciarum, et desiderantes eisdem in rebus nobis possibilibus complacere, voluimns informari, si hoc fieri poterat sine manifesto et notabili damno nostro, et invenimus clare, quod hoc nullo modo fieri possit absque notabilissimo sinistro nostro, quia omnes alii, qui conversantur Venecias, vellent similem gratiam; quare eisdem dictam gratiam rationibus supradictis concedere non valemus. De parte omnes (Misti XXIII. 8. u mlet. arkivu).

zahtievao, da mu Dubrovčani izplate onaj danak, koji su prije propasti srbskoga carstva srbskomu caru davali, produlji se do svibnja 1371, kadno bi sklopljeno primirje. Mletčani su medjutim pomagali Kotorane proti Gjorgju Balšiću, gospodaru zetskomu, kada je ovaj obsiedao Kotor, a to, jer su se bojali, da trgovina, koju su u Kotoru imali, neprodje u Dubrovnik (Misti 18 rujna 1369).

Čim se Dubrovčani našli slobodnih ruku, umah obnove svoju gori pomenutu zadjevicu sa Mletčani glede svoga prava na mletačko gradjanstvo, te u svom vieću stvore zakon po kroju mletačkoga, po kom je u Dubrovniku zabranjeno bilo inostrancu sa inostrancem trgovati. Mletčani o tom od svojih trgovaca tada se nalazećih u Dubrovniku obavieššeni, uvidiše umah, da je to ograničenje trgovačke slobode samo proti njim napereno iz osvete [1]; toga radi najprije pozovu Dubrovčane, da taj zakon, koji uništuje njihova stara trgovačka prava u onom gradu, ukinu. Na to će jim Dubrovčani 9 listopuda 1372 u odgovor, da su onaj zakon dozvolom svoga kralja sastaviti na čast njegovu i na njegova grada uzdržavanje i umnoženje (ad eius honorem et sue civitatis conservationem et augumentum. Matk. str. 24). Akoprem ta naredba za Mletčane, u koliko se štete ticalo, bješe neznatna, no ipak nemogoše oni pregorjeti uvrjede, te 23 prosinca i. g. izdadoše naredbu, uslied koje morali su svi dubrovački trgovci Mletke ostaviti, te opredieliše stroge kazni za one Dubrovčane, koji bi se usudili u Mletcih trgovati, i za one, koji bi jim u tom pri ruci bili (Misti XXXIV 35); dapače 2 travnja 1373 pod istimi kazni zabraniše svojim sugradjanom ma kako i ma gdje s Dubrovčani trgovati (Misti XXXIV 44). Ova naredba u živo pogodi dubrovačku trgovinu; čega radi Dubrovčani pohite, da po svom kralju Ljudevitu prisile Mletčane na nje ukinutje [2]. Siečnja dakle 1373 odprave mu poslanike s naputkom, neka mu se tuže proti Mletčanom, koji jih progone zato, što su od njih odpali a njemu se podčinili, stvar, koju su često te rado Dubročani u ugar. dvoru rabili, ali kako smo vi. djeli netemeljito. A da bi tužbu jače podkriepili, 16 svibnja pisaše mu klevetu, da Mletčani nastoje o savezu sa Gjorgjem Balšićem i Nikolom Altomanovićem na njihovu propast, dapače da su se saveznici dogovorili medju sobom, da Dubrovnik bude Mletčanom, Rat i Ston Altomanoviću, a Kotor Balšiću. Rastić zna još i to kazati, da je kralj Ljudevit uslied one prijave naložio Altomanoviću i Balšiću, neka se Mletčana okane, da su ovi zapovied kraljevu izpunili, te Balšić se s Dubrovčani pomirio, i sve im odkrio, što je proti njim s Mletčani snovao.

---

[1] Sam Rastić veli: „stimandosi questo unico mezzo per risponder con adequate proporzioni alle novità veneziane, e per rifare con usura il danno“.

[2] Kaže Rastić, da su i Dubrovčani siečnja 1373 zaključili: „che passato quel mese li Veneziani non possano portare a Ragusa ne estrarre effetti di quella città sotto pena di contrabando“.

Kralj Ljudevit na pitanje dubrovačkih poslanika 14 prosinca 1373 zamoli se republici, neka Dubrovčanom svoju luku iznova otvori; a ona mu 27 siečnja 1374 odvraćala, da će umah njegove želje izpuniti, čim se uvjeri, da su Dubrovčani svoju naredbu, proti starim običajim skoro izdanu na štetu njezinih gradjana, ukinuli. Uz nove prošnje Dubrovčana prikazane mu po poslanicih Martolu Tudižu i Nikoli Gunduliću opet se 13 ožujka 1374 kralj Ljudevit obrati na Mletčane za istu stvar, nego mletačko vieće u svom odgovoru od 12 travnja opetova mu prednji zahtjev i primieti mu zakone, koji su se odprije u trgovačkih odnošajih medju Mletčani i Dubrovčani vršili. Da svoje molbe sve to bolje podupru Dubrovčani još jednom upute svoje poslanike na kralja, koji, opazivši, da mu dopisivanje nipošto nevriedi, rujna 1374 odasla u Mletke kao poslanika Šimuna Doria (de Auria) Gjenuveza, svoga pomorskoga načelnika i savjetnika (Misti). Republika, koja je već dobro znala, da joj do mala rata sa Gjenovezi u istoku, i da bi ovi mogli lasno dobiti pomoć od Ljudevita i onako nagnuta k njezinim neprijateljim, kao što se izkazao bješe malo prije k gospodaru Padove Carrara, da si kralja to više nerazsrdi, dozvoli napokon dubrovačkim trgovcem slobodan ulaz u Mletke, ali u isto doba zahtievaše od kralja, da naloži Dubrovčanom, neka i oni mletačkim trgovcem stara prava u njihovom gradu nekidaju, „da tako nebude nam uzroka upotriebiti sredstva, koja se pošteno rabiti mogu“ (ne causam habeamus querendi provisionis remedia, que honeste fieri possunt). Ova je dozvola kao privremeno trajala do 11 prosinca 1376, kadno zakon, 23 pros. 1372 izdan proti Dubrovčanom, bi konačno ukinut. Za te zadjevice Dubrovčani zavedoše i Gjorgja Balšića, gospodara zetskoga, da oduzme Mletčanom sve osobite povlastice, koje su u njegovoj zemlji uživali. Poslanicom od 9 srpnja 1375 republika se radi toga Balšiću tužila, te ga nagovarala, da se tih načina okani (Misti). Ono ukinuće zakona od 23 prosinca dogodilo se je bez dvojbe, pokle su i Dubrovčani svoj zaključak proti Mletčanom uništili, te osta slobodno Mletčanom u Dubrovniku trgovati ne samo s Dubrovčani, nego i s inostranci; dočim u Mletcih Dubrovčani ni dalje, kao što ni sami mletački podložnici izvanski, nisu smjeli sa inostranci trgovati.

Malo pozatim medju Mletčani i Gjenuvezi, koji su se već davno pomuklim ratom u istoku borili za trgovačko prvenstvo, radi otoka Peneda dodje do javnoga sukoba. Mletčani odpremaju 22 travnja 1378 u istok svoje galije pod Vettorom Pisani, koji 30 svibnja kod predbrežja Ancia potuče Gjenuveze i raztjera. Ovi se sada obraćaju na kralja Ljudevita, nudjajuć mu savez proti Mletčanom. Ljudevit, komu nije bilo po volji, da Mletčani, akoprem iz Dalmacije iztisnuti, na jadranskom moru gospodare, koje pravo on je mislio te htjeo, da samo njemu pripada, rado prista na gjenuvezke ponude. Njeki pišu, da se Ljudevit sada samo s toga s Mletčani zavadio, što su ovi tajno radili, da mu Dalmaciju odtrgnu; ali je to sasma neosnovano. U spisih i najtajnijih arkiva mletačkoga tičućih se ovoga doba nema ni crtice o toj stvari. S druge strane Mletčani su dobro znali, da do toga za živa Ljudevita nebi ni mogli, te na to ni pomislili nisu. Niti jih s toga Ljudevit osvadjao, nego što su usprkos uvjetom zadnjega mira ustali proti njegovu savezniku Carrara padovanskomu gospodaru; što su zaustavljali prodaju pažke soli, i što su mletački brodovi mnogo škoda njegovim podložnikom u Dalmaciji činili (Romanin III 271).

Dubrovčani kao ugar.-hrv. podložnici na prvi glas kraljeve odluke umah oružaju svoj grad i Ston, i pribave si vojske iz Humja, a u isto doba stavljaju na kraljevo razpolaganje dvie oružane galije pod zapoviedi Matije Gjorgjića i Marina Bodače. U tom prispije njekoliko gjenuvezkih brodova u jadransko more, i stave se složno sa brodovi naših primorskih gradova napadati mletačke galije. Da jih raztjera doleti ovamo Pisani, koji poslie pobjede kod Ancia prošao bješe u istok u lov gjenovezkih galija. Pisanu u prvi mah podje za rukom silom predobiti Kotor, zatim pohvatati njekoliko dubrovačkih brodova, Šibenik porobiti, Rab na predaju skloniti; dočim ga Trogir i Zadar vitežki odbili. Predobitje Kotora veoma Dubrovčane uplaši. Videć se sada oni na blizu pogibelji izloženi, tajno odprave u Kotor kao poslanika franjevca Petra Gisdu, da Kotorane na pobunu obodri, ali badava. Početkom sliedeće god. 1379 izašalju njekoliko naoružanih brodova, da mletačke po moru love, a jednu galiju upute u Zadar na zapovied kapetana Luc. Dorije. Oni se brodovi protisnu do kotorske luke, gdje jim podje za rukom ondješnje ladje stranom pohvatati a stranom uništiti.

U tom Pisani, koji je želio zimu provesti u Mletcih, da svoje galije, dugom borbom pokvarene, poboljša, po vladinu nalogu bude prisiljen sustati u Istri na obranu mora. Dne 7 svibnja 1379 prikaza se gjenuvezko brodovlje pred Pulom. Pisani, znajuć dobro, da neprijatelju dorasao nije, nehtjede se ni upustiti u bitku, no na to napokon od svojih prisiljen, bude hametom potučen, te se jedva sa malo galija u Mletke spasio, gdje je u tamnicu bačen. Ta nesreća ote Mletčanom mal da ne sve, što si osvojili bjehu u Dalmaciji. Dubrovčani već za ove zime bili su se stavili, da silom natjeraju Kotorane na pobunu proti Mletčanom. Veljače odprave proti njim Stefana Sorgočevića jakom četom po kopnu, koji jim soline razvali, a po moru svoje brodove i četiri gjenuvezke galije pod kapetanom Iliskom, kojim podje za rukom svu kotorsku okolicu strašno porobiti. Ovo pobuni kotorsko gradjanstvo pod Medanom i Matkom, koji, raztjerav vlastelstvo kao Mletčanom odano, izjave se za ugar.-hrv. krune. Samo kotorska tvrdjava, bosanskim kraljem Tvrtkom oskrbljena, osta u ruke Mletčana; te nalazimo, gdje se 29 travnja 1382 Mletčani zahvaljuju kralju na pomoć tada pruženu kotorskomu kastelanu Jakovu de Ripa (Misti).

Poslije pobjede kod Pule Gjenuvezi predobiju Kiozu (kol. 1379), dočim s kopna savezna vojska nalegne sve naokolo mletačke močvare. Republika u toj nevolji višekrat pokuša, da neprijatelje na snosan mir nakloni, a kada se uvjerila, da joj neostaje drugo van robstvo, sabra sve do zadnje svoje sile, i povjeri jih samomu Pisanu, da jih na dušmana okrene Pisanu pomoženu Zenom, koji sieč. 1380 dojedrio bješe s istoka sa 18 galija velikim plienom natovarenih, na kratko podje za rukom Gjenuveze u Kiozi obkoliti i tako pritisnuti, da su mu se napokon na milost i nemilost predati morati (24 lipnja 1380). Dubrovačke dvie galije, koje su pod Matijom Gjorgjićem i Marinom Bodačom sliedile Gjenuveze te u Kiozu uljezle, obaviešćene da Mletčani namjeravaju ulazke u onu luku zaprieti, lukavo se u vrieme izkopaju[1], i tako se spase.

---

[1] Ovo nam svjedoči i sam dubrovački kronista kod Makuševa (str. 324): „vedutosi questo dai capitani Ragusei, sotto protesto di voler riparare

U što se to oko Mletaka dogadjalo, Dubrovčani, znajuć, da je Zeno već prošao iz istoka u Mletke, da sva sila mletačka stoji dakle sakupljena oko Kioze, i da velika pomoć iz Gjenuve pod Matijom Marufom putuje u ove strane svojim u pomoć, nebojeći se dakle ničesa, veljače 1380 izašlju svoje oružane brodove, da na mletačke trgovačke po moru vrebaju i da jih love. Dubrovačke kroniste znadu nam poviedati o velikom plienu, što su tada ti brodovi učinili na Mletčane, ali je to sasvim nevjerojatno. Sve, što je u istoku mletačkoga bilo, Zenom se kući povratilo; te i ako su Dubrovčanci do čega uspjeli, to je jamačno neznatno bilo.

Poslije kiozke pobjede Pisani, sakupiv galije, podje Marufu na susrjet, zatjera ga, te prolazeć Dalmacijom, porobi ju, a kod Manfredonije, goneć Gjenuveze, preminu. Tom prilikom jedva mu njekoji od dubrovačkih brodova kući izmaknuli, a dubrovački kotar bi strašno porušen [1].

Ovomu ratu stavi kraj mir u Turinu od 8 kolovoza 1381, po kom u pogledu zemljišta za ugarsko-hrvatsku krunu osta sve onako, kako je bilo prije rata. Mletčani se obvezaše davati joj godišnji danak od 7000 dukata, a Kotor joj povratiše [2]. Glasovi o turinskom miru neugodno dirnu Dubrovčane, jer su oni s produženja rata očekivali uništenje republike, a svoje uzvišenje valjda do njezine sjajnosti. Smrt pako Ljudevita (12 rujna 1382 u Trnavi) sasvim uništi njihove nade; dapače jim težke jade zada. Oni si sada u pamet zasjeku, da će Mletčani uz kolebanje

---

le loro gallere dall' aqua, presero licenza ed andarono a Ravenna". Dakle bez obaviestiti Doriju, kako Razzi str. 44 tvrdi.

[1] Pomenuti kronista povieda, da su Mletčani istina porušili Kotor dubrovački, nego dodaje: „i Ragusei domandarono ajuto in Bossina, ed esseno venuti molti uomini a Malfi, presero due gallere veneziane, e fecero prigioni tutti gli uomini, quali i Veneziani riscattarono per ducati 15 mille, i quali denari furono dei Bosnesi, ed allora fezero tregua i Veneziani con i Ragusei per anni 20". Po njem isto Rastić, no sve krupno izmišljeno. Iz naputka od 26 lipnja 1379 vidi se, da su tada Dubrovčani u neskladu živili sa Tvrtkom; a vidili smo, da je Tvrtko pomagao mletačkomu kastelanu u kotorskoj tvrdjavi.

[2] Lukarević u svom ljetopisu (Knj. II str. 108), da u miru turinskom „furono inclusi ancora i Ragusei" ali ne naposeb nego u obće kao ugar.-hrv. podložnici. U njem niti se nespominje Dubrovnik, samo se o Zadranih osobito govori.

ugar.-hrv. prestola, ženami zasjednuta, sve načine upotriebiti, da se iznova dočepaju dalmatinske obale, a njihove navlastito, što su i sbilja izvesti mogli, samo da su se na to odlučno stavili. Nego kroz zadnji rat silno iztrošeni i izrovani, o tom ni mislili nisu, kao što dokazuju njihovi ondašnji spisi, u kojih ni znaka o tom, dočim se jasno iz njih vidi, da su dapače željeli s kraljicami uzdržati najiskrenije prijateljstvo. Još 12 studenoga odlučiše odpraviti u Ugarsku dva poslanika, da se kraljici Mariji u javno ime naraduju na primljenu otčevu krunu; a 15 svibnja sliedeće godine mletački dužd polagao je prisegu u ruke kraljičina punomoćnika Gjura bosanskoga biskupa, da će turinski mir točno obdržavati, te su joj godišnji danak točno izplaćivali.

Ništa ne manje Dubrovčani jako uplašeni brže bolje upute svoje poslanike u primorske dalmatinske gradove, da jih nagovore na medjusobni obranbeni savez proti Mletčanom, i taj savez po Rastiću bi umah utanačen ne samo proti Mletčanom nego i proti susjednim slavenskim vladarom na kopnu. Ali o tom savezu nema ni riečce niti u ondašnjih spomenicih, niti kod Pavla Pavlovića suvremenika, niti kod Lucia, te je vjerojatno, da ga Rastić izmislio. Da se je upravo o njem njeko dogovaranje zametnulo bilo tajiti se neda, pošto ali samo o dogovorih imamo dokaza u jednom predlogu 22 listopada 1382 učinjenu u vieću dubrovačkom, iz koga bi ipak sliedilo, da je od Zadrana ne od Dubrovčana potekao bio prvi govor o tom savezu, i da su mogli dapače i susjedni vladari na kopnu učestnici biti [1].

Pripovieda Filip de Diversis (Makušev 367), da vojvoda Andegavski, kaneć predobiti si napuljsku državu, u tu svrhu odpravi prosinca 1383 njekoje francezke velikaše u Italiju, da mu preprave put. Ovi, jedreć po jadranskom moru na jednoj galiji i galijici, polakome se na jednu ladju dubrovačku prebogato natovarenu, ulove ju u Zuljani, i zarobe jošte Alvisa Pucića, plemića dubrovačkoga, valjda s toga, što se onomu opirao. Dubrovčani na prvu viest u tri dana oružaju tri galije pod Matijom Gjorgjićem, koji poleti Francezom u potjeru, u Mljetu jih 6 sieč. 1384 sa svih strana zaokupi, te na bezuvjetnu predaju prisili. Francezki kralj Karlo VIII upravi umah svoga poslanika u Dubrovnik sa zahtjevom, da sužnjeve na slobodu pusti. Isto to pokušaše papa Urban VI, Andegavski vojvoda i milanski Barnaba Visconti itd., no sve badava. Mletčani na molbe francezkoga kralja najviše se zauzimali u ovom poslu; nego i njihov upliv za sada osta bezuspješan, pošto se Dubrovčani veoma francezke osvete bojali, te odlučili bili ni dlake nepopustiti, dokle se s ove strane za cielo neosjeguraju i čvrsto neograde. Republika na molbu milanskoga kneza posla u Dubrovnik najprije 26 srp. 1384 svoga poslanika Franju Molina, a sliedećega mjes. opet drugoga, da nastoji o oslobodjenju onih zasužnjenika (Misti XXXVIII 151) Karlo, francezki kralj, akoprem je dobro obaviešćen bio o bezuspješnosti tih mletačkih napora, da mu želje izpune, no ipak uzdajući se najviše u Mletčane s toga, što su na jadranskom moru gospodarili, te Dubrovčane s mora u uze držali i lasno jih mogli silom na predaju odlučiti, rujna iste godine odpremi svoje poslanike u Mletke s molbom, neka bi još za treći put izabrali poslanika, koji bi s njegovimi prošao u Dubrovnik i ob onoj predaji uznastojao. Republika 8 listopada 1384 rado prista na odpremu poslanika; nego želeć se ukloniti svakoj prigodi, koja bi ju navesti mogla na silovite korake proti Dubrovčanom, te ju zaplesti u neprijateljstvo sa ugarskim ili napuljskim dvorom, izpričavala se glede toga, da francezkim poslanikom osjegura prolaz po moru u Dubrovnik, s tiem, što je Karlo napuljski već imao na moru 14 galija, a druge još spremao valjda, da jih u Hrvatsku pošalje (Misti XXXIX 12). Toga radi poslanici francezki odlučiše, da će u Ugarsku po kopnu; nego zamoliše mlet. vladu, neka ipak svoga poslanika u Dubrovnik odpravi, komu bi oni svoga izaslanika pridružili. No i ovo se republici nedopadalo, dapače se smatralo kao vriedjajuće njezinu čast; čega radi 10 listopada bi u mletačkom vieću odlučeno, da se od svakoga dalnjega koraka u ovom poslu odustane (Misti XXXIX 12). Francezki poslanici, držeć mnogo do mletačke zaštite, na novo se pred mlet. viećc prikažu, te ga zaprose, da kad oni iz Ugarske prodju u Dubrovnik, odpravi tada i republika onamo svoga poslanika, neka jim u pripomoći bude. Dne 12 listopada mlet. vieće prihvati tu njihovu molbu, no ipak priloži, da, ako jim u Ugarskoj, kojoj su Dubrovčani kao podanici pripadali, nepodje za rukom svoje se namjere dočepati, „ni njihovo poslanstvo, kako iz kušnja prije učinjenih u ovom poslu već znati mogu, neće jamačno ni sada ma šta vriediti u Dubrovniku“ (Misti XXXIX 12). Nego 20 istoga mjeseca ovaj zaključak bi napokon uništen, jer se odredilo, da se poslanika nikako nepošalje (Misti XXXIX 17). Medjutim se francezki kralj poslanicom obratio bješe na ugar.-hrv. kraljicu Mariju za istu stvar, a ova Dubrovčanom strogo naložila, neka umah zasužnjenike odpuste. Dne 28 veljače 1385 bi pogodba za njihovo izručenje u Posegvaru pred kraljicom utanačena, te oni na slobodu pušćeni. Filip de Diversis primećuje, da se Karlo francezki kralj, morao najprije zapriseći, da si neće nikada radi ove stvari osvete tražiti. Da se je Karlo prije pogodbe zaprisegao, nebi se bilo kao uvjet u onu pogodbu metnulo. S druge strane iz same posegvarske pogodbe vidi se jasno, da Dubrovčani odbijenjem mletačkih nagovora o slobodi zasužnjenih Franceza nisu ni najmanje smjerali na to, da republici prkose, pošto su u istoj pogodbi pristali, da oslobodjeni zasužnjenici prodju u Mletke, ali da odatle nesmiju odilaziti, dokle sve dugove u pogodbi naznačene dubrovačkomu povjereniku u istom gradu podpuno neizplate.

---

[1] „Die 22 octobris, in consilio rogatorum. Prima pars est: de faciendo unionem cum comune et civitate Jadre et cum omnibus aliis civitatibus de Dalmazia, cum modis et pactis infrascriptis, videlicet: quod nos sumus parati, dispositi et contenti supra dictam ligam et unionem cum civitate Jadre et cum aliis civitatibus Dalmacie, prout ipsa ambassiator nos requisivit, contra Venecias (sc. inire); si ipsa civitas Venetiarum oppresserit vel ad opprimendum venerit aliquam ex civitatibus Dalmacie, quod nos omnes civitates Dalmacie teneremur una aliam ad iuvare; et quod in presenti liga et unioni comprehendantur omnes nostri circumvicini de terra firma; quod contra eos facta liga ipsa (sc. intelligatur), qui civitatem nostram opprimere vellent". Refor. consilii rogatorum. V. Dr. Matković. Prilozi str. 32.

I sbilja ponašanje Dubrovčana u ovom poslu naprama republici nimalo ju neuvriedi, pošto je ova osvjedočena bila, da pravo stoji na stranu dubrovačku. S druge strane nije joj po volji moglo biti, da tudji brodovi gusare po njezinom moru, s toga je vjerojatno, da njezino posjedovanje na korist Franceza sada nije bilo ni odlučno ni iskreno. Odnošaji dakle medju Dubrovčani i Mletčani ostadoše i nadalje prijazni.

Dočim je Marija, ugarska kraljica, čamila u novogradskoj tamnici, Mletčani su se s jedne strane po svom poslaniku Barbu dogovarali sa Sigismundom o načinu, kako da ju otmu iz ruku Ivana od Palizne, a s druge su slali u Dalmaciju jaku pomorsku silu pod Iv. Barbadigom, komu su 30 ožujka 1387 naputak davali, neka budno pazi na to, da Napuljci Hrvatom neprodju u pomoć, i neka s dalmatinskimi gradovi što može više ljubezno i uljudno postupa; dapače glede Dubrovnika nalagalo mu se naposeb, da na javno ime posjeti ono vieće, i da mu izjavi kao prijatelju i susjedu, da je republika uvjek bila i da je i sada spremna pomagati jim, da učuvaju svoju čast i državu, koju kao svoju smatraju, i da će to vidjeti i podieliti (Misti XL 65). U isto je doba republika poslanicom Dubrovčane obaviestila, da po turinskom miru za 20 godina mogli su slobodno Zadrani i ostali Dalmatinci u Mletcih trgovati sa inostranci do iznoska od 35.000 dukata, da je od tih 35.000 duk. Zadru doznačeno bilo 20.000 duk., a 15.000 ostalim dalm. gradovom, neka joj dakle jave, jedali što i koliko od te svote na njih pada, te misle li tim se pravom poslužiti. Mletčani, dobro obaviešćeni od svojih poslanika u Ugarskoj o trulosti ondješnjega prestola, već tada bez dvojbe započeli bjehu o tom raditi, da si s ulagivanjem naklone Dalmatince, te kroz metež, koji je Hrvatskom zavladao bio, da si privuku bar koji komad našega primorja. Dubrovčani jim odgovoriše 24 travnja 1387, da o česti one svote, koja bi na njih spadala, niti znadu, niti da ju znati ili rabiti žele, pošto uviek kroz prošla vremena, kao što i sada, mletačka je vlada s njimi postupala prijazno i dobrostivo; dapače su s njekim ponosom dodavali, da jim je malo prije pomorski vodja Barbadigo na javno ime poslao svoga admirala, koji od strane duždeve preuzvišenosti izkaza jim se pripravan na svaku ljubav i uslugu, u koliko bi jih trebovali, kao pokornim prijateljem duždeva gospodstva, na čem jim se uz ovu priliku učtivo zahvaljuju (Commem. VIII 123).

A da pouzdanje Dubrovčana u iskrenosti republike nije netemeljito bilo, sjajno se dokazalo malo kašnje. Dubrovčani premaljećem g. 1391 porobe njeki neretvanski brod, bogato natovaren trgovinom, koja je već bila svojina njekih apuljskih velikaša, i pri tom činu poubijaju četiri čovjeka, koja su se u brodu nalazila. Apuljski načelnik u Baru Gabro de Parma umah zaprosi Mletčane kao gospodare jadranskoga mora, da mu dozvole naoružati brod zato samo, da se Dubrovčanom radi počinjena zločina na njegove podanike osveti. Republika odgovori mu najprije po osobitom svom poslaniku, kašnje po svom kapetanu pomorskom, a napokon poslanicom (13 listopada 1391), da veoma žali, što se to nasilje na njezinom moru dogodilo; da je naložila svomu pomorskomu kapetanu, neka izpita o istini stvari, i kad bi naišao, da je onako, kako se tvrdi, navede Dubrovčane, da u tom učine ono, što pravica i razbor iziskuju; ali da nebi nikako podnieti mogla, da ma tko u njezinom zaljevu naoruža brodove s nakanom, da gusari, te da je pomenutomu kapetanu naložila, neka proti gusarskim ladjam i mjestom, gdje se oboružavaju i na zaklon primaju, odlučno i strogo postupa (Misti XLII 29). U isto je doba o svem svoga kapetana obaviešćala, te mu nalagala, da u Dubrovnik krene, i onomu vieću izjavi zahtjeve barskoga načelnika; i ako iznadje, da su načelnikove osvade sbilja istinite, isto vieće nakloni na izpunjenje onoga, što pravica i razum zahtievaju. O svem u isto doba obaviesti i dubrovačke trgovce, nalazeće se tada u Mletcih, s nalogom, da se svake novosti okane.

I početkom sliedeće godine 1392 Mletčani isto se tako prijazni Dubrovčanom izkazali, pošto neuzeše za zlo golemu uvrjedu njim samim od Dubrovčana na moru nanesenu. Dubrovačka galijica, izašavši iz luke Zapuntela, iznenada udari na mletački brod, dolazeći trgom iz Krete, i porobi ga. Republika veoma uljudno se obrati na Dubrovčane, zahtievajuć, neka se počinjena šteta, kao što i bi, nadoknadi, a zločinci kazne. Dne 16 svibnja dubrovačka obćina poslanicom tu uvrjedu izpričavala, te mlet. duždu uvjeravala, da je uviek spremna i najprostije Mletčane najvoljeti, častiti i blagodariti, a to, „pošto znamo, da se i vaša vedrost ponaša s nami i s našimi u svem dobrostivo i milostno tako, da otac sa sinom nebi se dobrostivije i milostivije ponašati mogao (Commem. VIII 161).

God. 1400 silna kuga pretisnu Dubrovnik, te stanovnici stanu bježati na sve strane Njekoje dubrovačke obitelji, kao što su i prije u sličnih slučajevih običavali, prodju u Mletke. No Dubrovčani, kada je ista pošast u Mletcih bjesnila, nisu s Mletčani istim načinom postupali, dapače su jih od sebe odbijali. Čega radi bi 11 svibnja 1400 u mlet. vieću zaključeno, da, pošto su više krat Mletci na istu bolest težko stradali a to ponajviše radi popustljivosti u primanju Dubrovčana, a od ovih su pako u istih prigodah obratno Mletčani i njihovi podanici odbijeni bili, bude naloženo svim zapovjednikom uzduž mletačke obale i po moru, da svim brodovom, u kojih bi se Dubrovčani sa svojimi obitelji nalazili, izjave, da se neusudjuju napried u Mletke ili na mlet. zemljište pod kaznom od 50 libara (Misti XLV 11).

Dogodi se sljedeće godine 1401, da njeki Dubrovčanin, imenom Marin Zinzalunoli, proti zabrani javno proglašenoj mletačkoga kneza u Skadru, po kojoj preko onoga kotara nije se moglo nositi oružje u Tursku, htjede ipak svoje namjere izpuniti, nego bude odkrit i njegovo oružje uzapćeno. Marin, da se Mletčanom osveti, nalazeć se u Novom Brdu, uz pripomoć Marina Gradića tada u desptovu dvoru, pred despotom Stjepanom himbeno krivo obtuži mletačke plemiće, braću Stjepana i Benedikta Contareno. Despot dade iznenada uhvatiti poslovodju one braće, te njihova velika imanja i veresije, navlastito 250 libara srebra, koje jim njeki Stanica dugovao, uzaptiti. Mletačko vieće pokuša najprije poslanicom skloniti dubrovačku obćinu na izplatu braće Contareno; a kad se uvieri, da tim putem neće nikada do uspjeha, 14 lipnja 1401 odluči, neka se odpravi u Dubrovnik osobiti poslanik, da traži od onoga vieća zadovoljstvo za Contarenove škode. U naputku nalagalo se poslaniku, da, ako bi dubrovačka obćina zahtievala, neka joj se najprije Marinovo oružje povrati, na to pristane. I ovo mu se dodavalo, da, ako bi Dubrovčani ove radi stvari odpremili svoga poslanika k despotu u Srbiju s naputkom, da nastoji ob odpustu uhvaćenika i o ukinuću zapta nad imovinom braće Contarino, ondje ostane do konačnoga riešenja ovoga posla; no kad bi se osvjedočio, da poslanstvo nema uspjeha, ili iz odgovora Dubrovčana uvidio, da zadovoljštini nema nade, primećavalo mu se i to, neka reče onomu vieću, da se mletačka vlada veoma čudi onakovu odgovoru, no da će ona ipak naći način, da svojim podanikom zadovoljštinu izposluje; a zatim neka se u Mletke povrati. Bodrili ga Dubrovčani, da sam k despotu prodje, neka se liepim načinom izpriča. U isto se doba rješavalo, da se svi Dubrovčani, koji su se tada u Mletcih nalazili pred vladom pozovu, i naklone, da pišu svojoj obćini, neka čim prije one štete poprave. Ivan Ravagnano, mlet. državni bilježnik prodje do mala kao poslanik u Dubrovnik, ali svi njegovi napori u ovom poslu zaman. Na ponovljenu pritužbu braće Contarino bude 30 srpnja 1402 odlučeno, neka se na novo odpravi poslanik u Dubrovnik zato, da se dobro ciela stvar razvidi, a zatim da se na temelju njegova izvješća odluči, što se nadje za bolje i probitačnije i na veću korist braće Contareno (Misti XLV 87).

U spisih mlet. arkiva nema drugih bilježaka ob ovoj stvari, koja se vjerojatno srećno po Mletčane a u Srbiji svršila. Nahodimo u njih samo zabilježeno, da se je početkom ove godine 1402 razbio na Mljetu mlet brod pod upravom Bartula Trevisana. Toga radi mlet. vieće 3 ožujka izda nalog na svoga pomorskoga kapetana, da svrati u Dubrovnik, i onu obćinu zamoli, neka sve stvari spasene učuva, a svojim podanikom naloži, da i sve drugo, što se od ma koga odkupilo ili otelo, bude pravim vlastnikom povraćeno. Dodavaše mu i to, neka umah izviesti o svem, što bi mu u ovom poslu do znanja došlo, ili on sam uradio (Misti XLVI 1). Obćina si jamačno neprištedi brige ni truda, da željam mletačke vlade u ovom poslu podpuno zadovolji. Republika malo dana kašnje obilato nadari tu prijaznost Dubrovčana, koji su se bojali galija, tada plovećih po jadranskom moru, napuljskoga kralja Ladislava, pošto na njihovu molbu od 29 ožujka 1403 opozva svoj zakon, po kom, da zaprieči svaki sukob sa Napuljci, zabranila bješe ma što krcati u Mletcih za gradove jadranske obale na mletačkih brodovih, i dozvoli jim, da smiju iz Mletaka u Dubrovnik i obratno voziti trgovinu, kako jim se bolje vidi (Misti XLVI 76). Početkom srpnja ove godine 1403 bude od Dubrovčana porobljen Nikola Victuri mletački plemić. Republika još 24 srpnja pozva dubrovačko vieće, neka zarobljenika čim prije namiri. Odgovoriše Dubrovčani 16 kolovoza, da su spremni štete namiriti, no da jih pravo nije bilo. Mletčani 13 rujna odvratiše, da je Victuri jamačno porobljen bio, zato da ovu stvar bolje razvide i štete poprave, jer drugako da bi prisiljeni bili onih se načina latiti, koji bi mu zadovoljnost bez dvojbe pribavili (Misti XLVI 102).

U ovo doba bosanski kralj Ostoja nalazio se u neprijateljstvu sa Sigismundom ugar. kraljem, te proti ovomu pomagao i bodrio Ladislava kralja napuljskoga. Dubrovčani se tada ustručavali pripoznati Ladislava, kao što ostali dalmatinski gradovi bjehu učinil za svoga kralja; čega radi Ostoja jih smatrao i za svoje neprijatelje. Ovaj dakle odpravi svoje poslanike u Dubrovnik sa zahtjevom, da mu izdadu njegove nevjernike, koji ondje pribjegli bjehu, a da takove bjegunce više neprimaju; da mu povrate poklonjene jim zemlje u primorju, pošto su proti pogodbi povriedili ondješnje medjaše; i da na svojih bedemih podignu bosanski barjak. Zaman se Dubrovčani po svojih poslanicih sa kraljem izpričavali. Ovaj se pozivao na sud mletačkoga duždа (Rastić 493); a kada se osvjedoči, da oni ni na to pristati neće, posla vojsku u primorje, koja, poplieniv okolice, zatjera Dubrovčane u grad. Ovi, neznajući kako si pomoći, odprave sada svoga poslanika u Zadar k Ladislavu, koji medjutim ovamo prošao bješe pozvan od hrvatskih velikaša, da se ugar.-hrv. kraljem kruni, proseć za pomoć proti Ostoji; ali budu kao neprijatelji odbijeni i za takove javno proglašeni. Uza sve to Dubrovčani ipak neklonuše duhom, sve svoje sile na obranu pokupe i prirede, i 9 listopada 1403 zamole Mletčane, neka njihovu dušmanu bosanskomu kralju pomoći nepružaju i svojim podanikom zabrane s Bosnom obćiti. Ova molba bi 13 studenoga u mlet. vieće donesena, da se o njoj razpravlja. Njeki su predlagali, da se Dubrovčanom odgovori, kako je Ostoja mlet. plemić i gradjanin; da je skoro zamolio republiku, neka mu odpravi poslanika na dogovore o prevažnih poslovih, i da je taj poslanik već otišao, te da će se počekati na njegovo izvješće, koje kad stigne, da će se onda za njih učiniti sve, što bude moguće kao predrage prijatelje. Po drugih imalo jim se odvratiti, da je već višekrat republika činom dokazala svoju ljubav naprama Dubrovčanom, te da bi ju nepovoljno zateklo, ma šta jim se neugodna dogodilo; a glede obćenja s Bosnom, da ga svojim podanikom uztegnuti nemogu bez zamašne škode i nepovoljnih si posljedica. Napokon bi isti dan zaključeno odgovoriti jim: da jih republika uviek ljubila i sada ljubi, i da se s njimi vazda ponašala i ponaša sasvim dobrohotno i prijazno; da nije nikada pomagala, niti bi, ma koga proti kršćanom; no da i njezini podložnici, kao što i oni sami, trguju i obće po svih stranah svieta, te da jim zabraniti nemože, da obće i po Bosni, dokle nema za to dovoljnoga uzroka (Misti XLVI 114). Isbilja za ovoga rata, koji je napokon Ostoji stajao krune, Mletčani su se sasvim nepristrano držali, s obima strankama isto obćili, što je jamačno na veću korist Dubrovčana bilo nego njihovih dušmana.

Dne 14 veljače ove god. 1404 nalazio se u Dubrovniku mlet. državni bilježnik Lovrinac de Bonaldis, komu je taj dan republika nalagala, da se prikaže u dubrovačko vieće, i da mu se na javno ime zahvali na odgovor, koji isto vieće podalo bješe bilježniku, valjda u ovom poslu u Dubrovnik odaslanu, da neće nikako Dubrovčani Gjenuvezom pri ruci biti, kad bi medju ovimi i republikom do rata došlo, nego da će se tako ponašati, da svoju prijaznost napram republici i djelom izkažu (Secr. cons. rog. I).

Malo poslie toga velike se promjene u političkom stanju našega primorja sbivale. Narodni pokret u naših stranah dugotrajnom borbom iznemožen, silno propadaše a s njim i Ladisavove stvari, dočim se Sigismundove sve više dizale. Videći napokon Ladislav, da mu se hoćeš nećeš ovih obala sasvim okaniti, uputi dogovore sa Mletčani za odpust Zadra i ono malo crtica, što je jošte u svojoj vlasti držao na našem zemljištu. Ugovor bi utanačen 9 srpnja 1409 u Mletcih, po kom si Mletčani sa 100.000 for. posvojiše jošte i prava Ladislavova na cielu Dalmaciju. Sigismund, koji je već poveći dio Dalmacije u svoje ruke imao, pozva tom prigodom sve primorske gradove te i Dubrovnik, da se što bolje mogu na moru oružaju i Mletčane suzbiju. No dubrovačko mu vieće opetovano odgovaralo, da i njegove i sile svih gradova dalmatinskih nisu ni najmanje kadre Mletčanom odoljeti, a da kada bi se na to osmjelile, morale bi napokon bez dvojbe podleći s njegovom i njihovom velikom škodom.

God. 1410 njeki dubrovački trgovci, bježeć iz Srbije radi ondješnjega rata sa Turci, budu u Skadru po ondješnjem mlet. načelniku svoga imanja lišeni. Oštećenici zaprose odmah republiku, neka naloži, da jim se oteto imanje povrati. Ova 28 kolovoza naloži svomu načelniku u Skadru, da jim sve izruči. Malo dana zatim Petar Lukarević, trgovac i plemić dubrovački, valjda dionik onoga imanja, iznenada bježi iz Mletaka, noseć sobom u Dubrovnik veliki novac, što mu mletački trgovci bjehu povjerili. Republika 12 rujna 1410 pošlje državnoga bilježnika Ljudevita de Saffignano u Dubrovnik, da zahtieva od one oblasti, neka prisili Petra na izplaćenje vjerovnika, tim većma, pošto je znala, da i on i otac mu bjehu prebogati ljudi u Dubrovniku (ditisimi in Ragusio. Misti). Dubrovačko vieće uputi bilježnika na gradski sud, koji bi mu po pravici dosudio, što ga ide. Taj odgovor nezadovolji Mletčane, te ovi 30 listopada iste godine naložiše skadarskomu načelniku, da ono 500 libara srebra, što si pridržao bješe od imovine gori pomenutih Dubrovčana iz Srbije bježećih, učuva; a u isto su vrieme svomu bilježniku u Dubrovniku zapoviedali, da se opet prikaže u dubrovačko vieće, i reče da se iz odgovora jasno vidi kako mu do zadovoljštine nije stalo, akoprem uz očevidnost Petrove prievare imalo sasvim drugako postupati; neka dakle nadoknadi štetu, jer drugako da će se takova sredstva upotriebiti, po kojih će oštećenici biti bez dvojbe podpunoma namireni. Pridodavalo mu se pako, da poslie te izjave umah se u Mletke povrati. Medjutim još tri druga Dubrovčanina, Jakov Bunić, Matija de Radmo, i Mihovil de Luca povedu se za stopom Petrovom, na tvrdu vjeru uzmu veliko blago i tajno iz Mletaka izmaknu. Toga radi 4 studenoga iste godine bude istomu bilježniku naloženo, neka i glede te prievare podigne tužbu i zahtieva od dubrovačkoga vieća, da varaltce na izplatu dotičnih svota prisili (Misti). Dubrovčani, nemogući se pravici ukloniti, napokon se prignuše na mletačke želje, i tako se i te razmirice mirno utalože.

U to doba Mletčani, bijuć boj nadalje sa Sigismundom, obsjedahu Šibenik. Sada pukne glas u Dubrovniku, da Mletčani, čim se rieše šibeničkoga posla, namjeravaju udariti na ovaj grad, da ga u svoju vlast pritegnu. Dubrovčani, da se na odpor priprave, stanu na vrat na nos svoj grad utvrdjivati i svakom se potrebom obskrbljivati. A pošto se i o tom glasalo, da i sam Sigismund kani jim za novac odstupiti Dubrovnik sa Dalmacijom, po svojih poslanicih zapitaju ga, jeda li je u tom što istine, a kada bi je upravo bilo, neka se sjeti na to, da se Dubrovnik kao slobodna obćina, svojevoljno ugar.-hrv. kruni podložio uz uvjete, koje on nesmije pogaziti. Nego u cieloj stvari nije bilo drugo van predloga od strane mletačke, i to u obće za cielu Dalmaciju, a navlastito za ono, što su od nje već Mletčani u svojih ruku imali. Oni se za Dubrovnik osobito srarali nisu, kako nam jasno svjedoče mnogobrojni naputci, koje su svojim poslanikom na Sigismunda davali. S druge strane tvrdnja Dubrovčana, da su se slobodni i svojevoljno ugar.-hrv. kruni podčinili, bila je sasvim netemeljita, pošto po miru g. 1358 u Zadru sklopljenu kralj Ljudevit sve primorske gradove ondje spomenute (medju kojimi se i Dubrovnik nalazi) od Kvarnera do Drača, a ne drugako, primi od Mletčana, kojim je Dubrovnik po pogodbi od g. 1232, 1236, 1252 do vieka pripadao.

Mletčani o tih sumnjah Dubrovčana obavieśćeni po svom bilježniku Ljudevitu de Saffignano na njegovu povratku iz Dubrovnika i po Petru Miani, 15 siečnja 1411 prinesu stvar u svoje vieće[1], gdje se umah rješilo, da se naloži Luki Tron, koji je tada odlazio kao poslanik u Tuniz i u Siciliju, neka se po putu svrati u Dubrovnik i prikaže pred ono gradsko vieće, te ga na javno ime osjegura, da republika nije nikada na to niti pomislila, a da je dapače njezina stalna odluka imati i držati njih i njihovu obćinu za svoje osobite prijatelje i dobre sinove i susjede"; i ako se budu s njome i s njezinimi podanici prijazno ponašali, da će joj tiem dakako pružiti način, „imati jih sve više za preporučene i za predrage sinove i prijatelje" (Secr. cons. rog. IV). I da su i tada iskreno mislili i govorili, svjedoči naputak podieljen svojim poslanikom Lovri Bragadino i Marku Dandulo, malo poslie odpravljenim u Rim, da ondje posrjedovanjem papinim mir sa Sigismundovim poslanikom utanače. U tom jim se naputku nalagalo, da si traže samo one zemlje i mjesta u Dalmaciji, „koja držimo i posjedujemo"; naime Zadar i što mu pripadalo; da dozvole kralju naslov (titulus) Dalmacije, i da mu obećaju 50.000 dukata, a 100.000 ako jim izruči jošte Šibenik i Trogir, a da se neće nimalo pačati u Spljet i u pobližnje mu otoke, tada u vlasti Hrvoja, i u Dubrovnik. Činilo se tada, da je ugarski poslanik sklon bio odpustiti republici dolnju Dalmaciju za novac, barem ju tako izvješćivali njezini poslanici iz Rima 8 ožujka 1312; te 21 istoga mjeseca ona jim opet odvraćala, da mu ponude 50.000 duk. za ono, što je već imala u Dalmaciji, i da će jošte svake godine ugar.-hrv. kruni prikazati pokrita konja, a da se neće nipošto u Hrvojev posjed i u Dubrovnik (Secr. cons. rog. V). Isti je naputak 17 travnja 1412 davala republika svojim poslanikom Ivanu Mocenigo i Antunu Contareno, odlazećim u Ugarsku: „ako bi protivna stranka zahtievala svakojako izključiti Dubrovnik i Spljet i one otoke, zato neka se neodustaje od zaključenja mira i ugovora" (Secr. cons. rog.); akoprem joj sve badava, pošto ungar.-hrv. stališi uztrajno zahtievahu od kralja, da se Mletčani iz naših krajeva sasvim izsele; te uprav sbog ovoga nije se nikada došlo do konačnoga riešenja ove sazmirice.

---

[1] Evo kako nevjerno i sam Rastić ob ovoj godini 1411 pripovieda, govori o ratu, koji se tada vodio medju Sigismundom i Mletčani: „et li Veneziani conoscendo esser li Ragusei dipendenti e protetti d' Ungheria, relassarono ordini di rapressaglie contro di loro, e furono presi alcuni vascelli con robbe; per il che la republica mandò a Venezia ambasciatori Martolo Volzo e Matteo Gradi, ma non poterono ottener la desiderata neutralità; per il che li Veneziani non contravano d'aver intera la Dalmazia“.

Usprkos svemu tomu Dubrovčani svojih se sumnja o mletačkoj iskrenosti okaniti nemogoše, te su neprestano Sigismunda proti Mletčanom poticali i pred njim jih osvadjali, da su si silom prisvojili Zetu (dočim ju dobiše iz ruku samoga nje vlastnika Gjorgja Stracimira, koji ju braniti proti Turkom nemogaše), te da sada nesmiju više iz nje hrane izvažati, a da po turinskom miru nije jim dopušćeno ni na Zetu niti na Drač ruke pružiti.

U tom se Sigismund sa Hrvojem zavadi. Kralj pozva Spljećane, da se Hrvoju iznevjere a ugar.-hrv. kruni podlože, te 17 lipnja 1413 naloži Dubrovčanom, da čim se Spljećani za njega a proti

Hrvojn izjave, umah posjednu otoke Korčulu, Hvar i Brač, da jih na ime njegovo uzhrane, i da mu čim prije odprave poslaničtvo, s kojim bi se dogovarao: kako i za koji će danak oni s njimi upravljati. Dubrovčani su jedva to željeli, priuzmu otoke, i nastave u njih svoje knezove kao gotov posao. Medjutim srpnja 1413 njeki Mletčanin imenom Marko Sisto bude porobljen u luci Galente (Calandra) na Korčuli od njekih Dubrovčana i Neretvana za 500 dukata. Sisto, popraćen javnimi listovi, nedobije drugo u Dubrovniku, osim rieči bezsramnih i nepoštenih [1]. Toga radi republika 18 srpnja 1413 pozva dubrovačku obćinu, da naknadi oštećenika, ili da će ona sama naći način, da on bude podpuno naknadjen. Dubrovčani na takove glasove odpraviše odmah poslanika u Mletke s poslanicom, u kojoj su se o stvari izpričavali. Izjaviše dakle republici, da su svoje lupeže na vješala stavili, no da ovi imanja, kojim bi se šteta naknaditi mogla, postavili nisu; a da su u onom glavni krivci Neretvani, koji obično po moru gusare. Sada republika obrati svoju pažnju na Neretvu, te naloži svojim knezovom i pomorskim zapovjednikom u Dalmaciji, da uzapte neretvanskih dobara do 500 dukata, koliko je šteta Sistova iznosila (Misti).

Nego neprodje dugo, kad eto novih napadanja od strane dubrovačkih podanika na mletačke ladje, s čega nove tužbe. Jedan drački brod u luci otoka Torkole blizu Hvara bude obnoć nadskočen i za 370 dukata okraden. Okradeni, mletački podložnici, pritužе se knezu dubrovačkomu u Hvaru i samoj dubrovačkoj vladi, neka bi zločince kaznila i na odštetu prisilila, no ova na to niti ne pazi. Republika, da ju odluči, 3 veljače 1414 naredi, neka se za naknadu uzapti toliko imanja dubrovačkih trgovaca, nalazećih se tada u Mletcih; i da, ako bi se ovi toga radi tužili, bude jim odgovoreno, da će sve natrag primiti, čim okradeni svoje dobiju. Dne pako 13 veljače iste godine mletačko vieće dozvoli Dubrovčanom kao rok za izplatu od onih 370 dukata sve do konca ožujka. Iz mletačkih spisa nezna se, kako se je ova razmirica dokončala; no Rastić pripovieda, da su Dubrovčani umah dali nalog, neka se zlikovci ulove, a krajišnikom naredili, da miruju, ili da će jim njihove stanove i brodove popaliti dati; te da su zlikovci usljed tih odluka sve okradeno povratili, te da je predano bilo mletačkim vlastnikom, i da se je tim mletačka vlada umirila[1]. Jedva se to riješilo, njeki Dubrovčanin uskoči iz Mletaka, noseć sobom znatnu svotu novaca, ondje mu povjerenu. Dne 28 svibnja 1415 mlet. vieće odredi, da se daća, koju su Dubrovčani obično plaćali na trgovinu u Mletcih, za jedan po sto povisi, dokle se ona šteta podpuno nedoknadi (Misti). Istoga pako svibnja bude ladja Ivana Bono Mletčanina ne daleko od sv. Gjorgja hvarskoga za 1150 dukata porobljena. Republika 11 lipnja poslanicom pozva občinu hvarsku na odštetu. Hvarani odprave odmah u Mletke svoga poslanika, koji izkaza onomu vieću, da su glavni zločinci u onoj kradji krajišnici, da je s njimi bilo istina i njekoliko Hvarana, no da su ovi uhvaćeni i sudu izručeni, a pri njih iznadjene stvari predane dubrovačkoj vlasti; da su uz njihovu pritužbu i krajišnici nješto povratili, a da je občina u svem tom sasvim nedužna. Dne 30 srpnja bi poslaniku odgovoreno, da je občina hvarska odgovorna za štete, koje se u području njezinom događjaju, da za sada izposluje kod dubrovačke vlade povraćenje spasenih stvari, a za ostalo isto se pobrine, da sve do konca rujna bude oštećenikom točno izplaćeno. Istekav rok izplate bez uspjeha, mletačko vieće naloži občinskim providurom u Mletcih, da uzapte od dobara Dubrovčana do 400 dukata kao doplatak prednjašnjih neizplaćenih dugova, a što bi više uzaptili, da se pridrži na račun odštete Ivana Bono.

---

[1] „Et nihil habere potuerit preter verba turpia et inhonesta, et cum litteris dicti regiminis, que nihil aliud, quam verba frivola refferunt, ad nos reversus sit“ (Misti L).

Koncem g. 1415 po smrti Hrvoja, Dubrovčani, koji su tada sa otoci Korčulom, Hvarom i Bračem upravljali, udare na veliki let, traže si prisvojiti Omiš, te po njem Krajinu i Neretvu. Odprave dakle dvie galije i jednu galijicu k Omišu, zahtievajuć od ondješnjega zapovjednika, od Hrvojeve udove postavljena, uz velike ponude, da jim onu tvrdjavu izruči. Zapovjednik odbi te zahtjeve, stavi se na odpor, i sve javi mletačkomu knezu u Šibeniku, s kojim se dogovarao ob ostupu Omiša za novac. Ovaj izviesti republiku o svem, i kako zapovjednik sumnja, „da nebi isti Dubrovčani silom predobiti htjeli rečenu tvrdjavu, pošto se čuje, da spremaju njekoliko bojnih brodova“. Republika, koja Dubrovčanom nija nikada na put stajala u koliko se ticalo njihove nutrnje vladavine, nije opet trpiti mogla, da svoje granice prekorače, jer se bojala, da nebi to postalo na uštrb njezina gospodarstva na moru; te 6 travnja 1416 naloži svomu pomorskomu kapetanu, da prodje u Omiš i pokuša prignuti ondješnjega zapovjednika, da mu onaj grad izruči; a kad nebi u tom uspjeti mogao, neka mu pruži pomoć i ovlasti ga, da može u pogibelji podignuti barjak sv. Marka. (Secr. cons. rog. VI.) Medjutim udova Hrvojeva posla drugoga zapovjednika u Omiš, koji malo kašnje prodje u ruke Ivana kneza cetinjskoga. Nego ne samo Omiš, dali i otoci Korčula, Hvar i Brač do mala izmakoše Dubrovčanom zato, što su s njimi okrutno i nasilno postupali i živo jih gulili. Na opetovane tužbe navlastito Korčulana Sigismund svojim pismom od 21 rujna 1416 iz Calaisa podieli te otoke Ladislavu Jaksu od Kuzala, rodom Hvaraninu, kao nagradu za njegove velike zasluge napram ugar.-hrv. kruni. Republika 8 pros. 1416 pozva opet listom hvarsku obćinu, da do polovice veljače doplati gori pomenuti dug, drugčije da će ju silom na to primorati; i u tom smislu bude upućen pomorski kapetan u jadranskom moru. A pošto o tom predmetu nema više spomena u spisih arkiva mletačkoga, može se za stalno držati, da su Mletčani i tada podpuno uspjeli.

---

[1] „Che, riportato a Ragusa, fa consegnatto alli proprietarii Veneziani; col che a Venezia s' aquietò quel governo, che già avera dato ordine di rapresaglie contro li mercanti Ragusei“ (1415).

Neka nam bude dopušćeno ovdje spomenuti, da su jošte u ovo doba njekoji mletački trgovci u Neretvi nastanjeni, te i sami Dubrovčani trgovali robljem. Dubrovačko vieće nemogući više trpiti, da se čovječjom puti tako sramotno postupa, učini 27 sieč. 1416 pod težkom kaznom sliedeću naredbu, naime, da nijedan podložnik ili inostranac u Dubrovniku ili u njegovom kotaru nastanjen nesmije kupovati ili prodavati robove (Cons. Mai.)

Početkom g. 1418 svršivalo je petgodišnje primirje (17 travnja 1413 u Castelletu utanačeno) medju Sigismundom i Mletčani. Dubrovčani, kao podložnici Sigismunda, bojeći se Mletčana, za rana jih zapitaju, jeda jim usprkos tomu slobodno s Mletci i nadalje kao za primirja trgovati. Republika još 7 travnja 1418 odgovori jim, da mogu bez straha, i onda, kada bi se sa Sigismundom rat obnovio. Isto tako 9 travnja odvrati i dubrovačkim trgovcem tada se nalazećim u Mletcih (Secr. cons. rog. 9. 11). I sbilja do mala opet se zvek oružja pomoli. Mletčani pohite sada, da predobiju ostale gradove u zapadnoj Dalmaciji. U naputku, koji su davali 15 siečnja 1419 svomu pomorskomu kapetanu Marku Miani, nalagali su mu, da zabrani brodovom ulaz u Spljet, Trogir i

Omiš, te s onimi, koji bi se na to usudili, kao sa neprijatelji postupa; da spljetske, trogirske i omiške ladje kao neprijateljske uzapti; a da štedi Hvarane i Korčulane, pošto su se izjavili, da su spremni se pokoriti. (Secr. con. rog. VII 57). Glede pako Dubrovnika ovo mu se izrično dodalo: „onim pako iz Dubrovnika, njihovim brodovom i imanju nečini ništa novoga, nego se s njimi prijateljski ponašaj, kako smo naložili i našemu pomorskomu kapetanu poslanicom, od koje ti se dao prepis za tvoje obavješćanje, neka znadeš, kako treba, da s njimi postupaš“ [1]. Isti nalog 30 ožujka sliedeće god. ponovi novomu pomorskomu kapetanu Petru Loredano, koji predobiv Trogir i primiv predaju Spljeta i pobližnjih otoka, prodje s vojskom u Kotor, da i ovaj grad primi u vlast republike. Kotorani i prije višekrat, kao što i sada, pokušali bjehu po svojih poslanicih nakloniti republiku, da jih uzme pod svoje okrilje, u prkos neprestanomu nagovaranju Dubrovčana, bojećih se mletačkoga susjedstva, da to nečine, da svoju slobodu bez potrebe nežrtvuju, a da će jih oni u svakom slučaju podmagati i zakriljivati. Za Loredanova prelazka, Dubrovčani, do skrajnosti oboružani, budno su pazili na svaki gib mletačkih galija; te dočim je Loredano u Gružu noćevao, da njegovim namjeram udju u

---

[1] Ovdje Rastić snuje sliedeću bajku: „Fra il resto della Dalmazia li Veneziani ebbero anche l'occhio sopra Ragusa, ma come che in questa il governo regolato non dava addito ne ad adderenze, non v'era insinuazione, che pottesse dar modo per introdursi, onde preso altro sistema fin nell'anno antecedente avevano mandato tre volte una barchetta con due frati dalmatini di S. Francesco spiar in che stato la città di Ragusa si trovava, con che guardia, quanto presidio teneva, e qual modo dovrebbe tenersi per occuparla (kako da nije bilo tada u Dubrovniku mletačkih trgovaca, koji su mogli o svem daleko bolje svoju vladu obaviestiti). Questi, sbarcati a Gravosa, due volte finsero d' andar per divozione al castello di s. Lorenzo e ivi celebrare, e come che era tempo di pace (?) non si faceva gran guardia nel castello, nel quale abitavano alcune bizoncare, dalle quali presero li frati tutte le informazioni di quanto desideravano sapere“. Ovi doglase Mletčanom sve, a Mletčani odpreme 4 broda sa 2000 vojnika i naputkom, da uz oluju, kao njom prisiljeni, svrnu do Lokruma, a odavde silom kroz luku i oružnicu u grad provale. Nego njeki mlet. senator bio bi sve to očitovao svomu prijatelju Dubrovčaninu, već od 27 godina stanujućemu u Mletcih, a ovaj u vrieme svoje otačbenike obaviestio. Dodju mletačke ladje, nadju sve oboružano i spremno, da jih primi kako valja; s čega nemogu drugako, nego da se natrag povuku.

Google

trag, odprave mu za poslanika Matiju Croce, pod izlikom, da mu se tuži, što su njegovi na Pelješcu silno robili, i što je korčulanski knez proti njim poticao stonskoga biskupa, da traži desetinu, s čega bjehu od pape prisiljeni, da mu u to ime sto dukata na godinu izruče (Rastić). Ovdje nam je još i to primjetiti, kako je i Sandalj, veliki vojvoda bosanski, mislio, da Mletčani kane opet si prisvojiti Dubrovnik, pošto srpnja 1421, kada je u Mletcih po poslanicih nastojao, da mu republika njekoje molbe usliša, prosio je od nje i ovo, da mu potvrdi i posjedovanja, koja je imao u Dubrovniku [1].

Dne 26 svibnja 1422 republika odasla svoga poslanika Ivana Giorgio u Bosnu s naputkom, neka kod onoga kralja izposluje, da samo Mletčani smiju u Neretvu voziti sol i prodavati, a da mu za nagradu te povlastice ponudi godišnji danak od 2000 duk.; i neka reče Sandalju, da se prijazno sa Kotorom ponaša i navrati karovane, koje su do sada u Dubrovnik slazile, upravno u Kotor, a da će mu sbog toga plaćati svake godine do 2000 perpera u kotorskom novcu iz prihoda ondješnje prodaje soli (Secr. cons. rog. VIII 59). Možda su Mletčani prvom tražbom kanili nabaviti si nov izvor dohodka na korist svoje državne blagajne, a valjda su s namjere pošli upravno, da Dubrovnik oslabe, mrzko gledajuć njegovo uzcvjetanje trgovačko Druga tražnja svakojako je u živo zledila najbogatije vrelo dubrovačkoga dobrostanja. Republika je željela, da se u ovom poslu tako oprezno postupa, kako nebi imali Dubrovčani uzroka biediti ju, da proti njim radi. Ali se poslanik preko naputka izjavi pred bosanskim dvorom oštrije, nego je trebovalo proti Dubrovčanom, čega radi 4 listopada 1422 republika ga ukori i naloži mu, neka se u napreda ustegne držati takove govore“ (Secr. cons. rog. VIII 76). Tvrtko Tvrtković kralj bosanski 21 pros. 1422 i zruči poslaniku obširnu i obilnu povelju o slobodi trgovanja u Bosni za Mletčane, ali o trgovanju soli u Neretvi na poseb nema u njoj ni slovca. Vjerojatno je ipak, da se je tada glede soli na poseb pogodba utanačila, pošto za olakšanje izvoza soli u Neretvu bi 8 lipnja 1423 riešeno, da sol za Neretvu plati samo polovicu običnih tereta (Dipl. Siben. 94). Dubrovčani. koji su budno motrili svaki i najmanji korak mletačke vlade, bojeć se da nije proti njim naperen, i sada si uglave, da su Mletčani upravili Giorgia u Bosnu ne za drugo, nego da se sporazumije s onim kraljem o načinu, kako da jih ugnjete, te se 15 ožujka obrate na Sigismunda i jave mu, da je za 8 mjeseca neprekidno poslanik mletački u Bosni boravio, i da je tu mnogo koješta zahtievao od kralja „proti ovomu vašemu gradu Dubrovniku“, što na njegovu propast smjera; da u koliko se zna, ništa postigao nije, a što se tajno dogovorilo da neznadu; nego da se je kralj bosanski do sada s njimi prijazno ponašao, a to navlastito uplivom i zaslugom vojvode Sandalja i Volkmira, koji su odlučno suzbijali mletačke zahtjeve. Dne pako 14 listopada iste godine molili su ga, neka bi bosanskoga kralja a navlastito srbskoga despota od Mletčana odvratio i na njihovu stranu naklonio.

---

[1] 1421 die 8 iulii. Quod ad capitula porecta per ambaxatores magnifici domini Sandali magni voivode Bossine respondeatur . . . Ad factum autem privilegii, quod petit, ut confirmemus dicto domino Sandali terras et loca, que habet, et possessiones, quas habet in Ragusio et in insulis, et quod cum persona sua possit venire Venetias et ad alia loca nostra, et similiter, quod sui possint venire et sint securi etc.; respondemus, quod tale privilegium, per eum requisitum, non est necesarium, quia idem magnificus dominus Sandali est civis et nobilis civitatis nostre Venetiarum, et potest magnifica persona sua et omnes subditi sui venire Venetias, et ad quelibet loca nostra, quia semper videbuntuur et tractabuntur tanquam nostri proprii (Secr. Cons. Rog. VIII. 22 u mlet. arkivu).

U to doba Mletčani ne samo su rat vodili sa Sigismundom i mnogo posla u Italiji imali, nego se i živo tukli u Arbaniji sa srbskim despotom Stjepanom, koji je od njih zahtievao, da mu povrate zemlje prije Baoše gospodara zetskoga, kao pripadajuće srbskoj kruni. Mletčani su dobro znali, da se Dubrovčani iz dna srca napinju, da jih u sve gore neprilike zavedu, te čim jim podje za rukom despota razbiti i Skadar, tvrdo od njega obsjednut, osloboditi, odprave 28 siečnja 1423 Petra Polani kao poslanika u Dubrovnik s naputkom, neka onomu vieću izjavi: „da su već davno obavieśćeni bili, kako su isti Dubrovčani nastojali i dogovarali se, te i sada dogovore vode u stranah Dalmacije i Arbanske na uštrb njihove države, i da su činili saći despota i njegove čete na njihovu štetu; što za dugo da su oklievali dapače nehtjeli nikako vjerovati, niti k tomu uši priklonili, nego da sada su podpuno i dobro o svem obavieśćeni, niti da trebaju veće jasnosti“; da jih sve to veoma razžaluje, i da se paće tomu čude, pošto su Dubrovčani u njihovoj zemlji počitani, dobro gledani i njegovani, s toga da jih mole, neka se jednom takovih načina ostave (Secr.

cons. rog. VIII 87). Republika mjesto dakle Dubrovčanom se osvetiti, što joj lasno bilo, i tim većma, jer jih smatrala za podanike Sigismunda, s kojim je tada boj bila, ona je s njimi blago postupala; samo jih korila, i kao zabludjene prijatelje na pravi put odvraćala.

Dne 12 kolovoza 1423 republika sklopi mir sa despotom srbskim uz povoljne uvjete, a malo kašnje sa Sandaljem, po kom ovaj privoli, da karovane prodju u Kotor i gdje jim drago (ire valeant Catarum et alibi quo velint); i da neće se više pačati u Kotor. Republika za nagradu 1 veljače 1424 obnovi mu povelju o pravu na gradjanstvo i plemstvo mletačko. S otim Dubrovčanom zaprieči put na dalnja osvadjanja s ove strane. Nego Dubrovčani videći, da i stvari Sigismundove sa Mletčani sve gorje bivaju, i da je kralj sa još težjimi poslovi inudje zabavljen, bojeć se s toga, da se napokon s Mletčani pomiri, i da jim u miru za novce, kojih je veoma trebovao, cielu Dalmaciju te i Dubrovnik odpusti, 8 svibnja 1426, zapjevav mu staru pjesmu, neka se spomene, da su se oni kralju Ljudevitu njegovu predjašniku svojevolno predali, zamoliše ga, neka jih neda Mletčanom, nego u mir uklopi, pošto oni žele i nadalje ostati udo ugar.-hrv. krune. U Iliedu 4 rujna 1428 bi opet sklopljeno primirje medju Sigismundom i Mletčani, u kom o Dubrovniku nema ni spomena. Isto tako ni u sliedećih dogovaranjih za mir, kako nam svjedoče naputci podieljeni poslanikom, koji su te dogovore vodili, navlastito onaj za Fridrika Contareno i Andriju Donato, 7 siečnja 1433 poslane k Sigismundu za basilejskoga sabora, i onaj od 22 svibnja 1436 za Marka Dandula, komu podje za rukom 20 srpnja 1437 u Hebu primirje od 4 lipnja 1433 na devet godina produljiti, komu muče dakako privoliše svi potonji ugar.-hrv. kraljevi tja do propasti republike, jer nikada poslije nebi obnovljeno.

I poslije iliedskoga primirja Dubrovčane neminu strah izpred Mletčana; njim se u svakoj zadjevici, koju su imali sa susjedi, uvjek činilo vidjeti zapletenu mletačku ruku, te nisu kratili s toga proti republici tajno raditi i klevetom i u dvoru najgolemijega kršćanskoga dušmanina. Na primjer. U spisih mletačkoga arkiva nema ni stavke o tom, da su se Mletčani i ma kako miešali u razpru, koju je g. 1430 imao Dubrovnik sa vojvodom Radosavom Pavlovićem radi Konavlja. Dubrovčani ipak u naputku, što su davali 18 lipnja iste godine svomu poslaniku na sultana, nalagali su mu, da izmoli od Amurata nalog na kralja bosanskoga i srbskoga despota, neka udare na Radosava, koji se dogovarao sa sultanovimi neprijatelji naime Mletčani, te jim za pomoć obećavao dubrovačku državu. Niti je ovo najstariji primjer dubrovačkoga prišaptivanja na dvoru kršćanskoga vraga a na štetu kršćanstva i zapadne prosvjete; uhodja osta kašnje kod njih dapače kao pravi monopol u istoku, a to jih najviše spasilo od turskoga robstva.

Početkom god. 1435 umrie Sandalj, veliki vojevoda bosanski, ostavivši svoje zemlje sinovcu si Stjepanu Vukčiću. Uz prvi glas njegove smrti Dubrovčani, koje je jako peklo, što Sandalj dozvolio bješe njihovom golemom štetom, da karovane smiju proći u Kotor po sol, stave se, da si za novce nabave Novo u Buki, odakle su mogli lasno karovane u svoj grad navraćati. Nego zapovjednik ovoga grada, odbacivši dubrovačke ponude, pusti se u dogovore sa Mletčani; te mletačko vieće 11 travnja 1435 rješi, da se zapovjednikovi predlozi prihvate s toga navlastito, da nebi ono mjesto u ruke Dubrovčana upalo (quod ille locus non deveniat ad manus Raguseorum), i da se naloži kotorskomu knezu, neka onaj grad primi. U tom i Novo pripozna nasljedno pravo Stjepana Sandaljeva sinovca, i tiem se stavi kraj svakoj prepirki od strane takmaca u ovom poslu.

Dne 9 prosinca 1437 prestavi se Sigismund u Znoju, i nasliedi ga zet mu Albert austrijski nadvojevoda. Dubrovčani na njegov dojav o izboru za ugar.-hrv. umah ga pripoznaše za svoga kralja (odgovorom od 7 ožujka 1438), a po tri poslanika izjaviše mu svoju radost i prikazaše mu obične darove (4 ožujka 1438). Isto se tako ponašali sa Vladislavom Albertovim nasljednikom, i poslie Vladislavove smrti s Hunjadom, namjestnikom nejaka Ladislava Albertova sina. Za vrieme ovih ugar.-hrv. vladara nema u arkivu mletačkom spomena o ma kojem znatnijem dogodjaju sbivšu se medju Dubrovčani i Mletčani. God. 1439, kada su se Dubrovčani jako bojali, da jim predstoji rat sa Stjepanom Vukčićem, biedili su vojvodu, što je u Mletke poslao bio svoje ljude, da proti njim dignu onu republiku, akoprem badava, pošto ga ona, kao što malo prije i njeke druge isto radeće, odrješito odbila, da tako već davno obstojeće prijazne odnošaje sa Dubrovnikom nekvari [1]. U onih spisih nalazimo pako za god. 1446, da je 18 travnja mletačko vieće zaključilo, neka se dubrovački konsul (prvi spomen o njem) pozove i obaviesti, kako je strogo zabranjeno voženje žita u Jano i u sve ostale prediele Malateske, s kojim su tada Mletčani rat vodili (Senato Mar.). Iste godine Kotorani prijaviše po svom poslaniku mlet. vieću, da su Dubrovčani sa velikom množinom sukna, koje obdjelavaju u Dubrovniku, pobunili Zetu, Bosnu i Slavoniju (con gran quantità de pani i fano a Ragusi hano revolta Zenta, Bosna et Sclavonia), te su molili, da se i njim dopusti praviti sukno, kako ga i Dubrovčani prave, i da će to na koriat biti ne samo Kotora, nego i republike (Senato Mar.). No ova nehtjela, da radi toga kvari prijateljske sveze sa Dubrovčani, ili bolje da svomu suknu nezatvori tako onaj put razprodaje i izvoza, te jim 11 srpnja 1446 odvraćala, da će tu stvar kašnje prosuditi i shodna odrediti.

---

[1] Piše Rastić str. 678, da su tom prigodom poslanici dubrovački ovako Stjepanu odgovorili: „che pur un' altra voce corresse, che avendo esso conte mandato a Venezia ambasciatori, l'avesse incaricati di trattar in pr giudizio della republica di Ragusa; e benchè non s'

Godine 1451 uslied svakojakih zadjevica zarate se Dubrovčani sa Stjepanom Vukčićem. Po mletačkih izvorih glavni uzrok ovomu ratu bjaše to, što su Dubrovčani kratili povratiti Stjepanu 100.000 dukata, koje mu ostavio bješe stric Sandalj ležećih kao poklad u dubrovačkoj blagajni (V. Izvješće P. Morosina iz XV stol. Venezia 1796 glava 30 str. 41). O novcih se veli i u predlozih, koje kašnje stavi Stjepan Mletčanom posredujućim mir. Kroniste dubrovačke o povodu veoma su razno pisale. Lukarović (III 164) tvrdi, da je rat nastao zato, što je Stjepan zahtievao od Dubrovčana, da mu povrate Konavlje, i što je od 33$\frac{1}{2}$ povisio bio daću na sol na 50 po sto. Razzi (knj. II) nalazi pravi povod u oštrom odgovoru dubrovačkoga poslanika

---

avesse acun sospetto delli Veneziani, come di quelli, che in ogni incontro si mostrano amici, et ultimamente hanno ributtato altri, che facevano cattive parti contro li Ragusei, et in occasione di più guerre avute con il re d' Ungaria hanno tenuto li Ragusei per amici e neutrali, pure se la commissione data alli suoi ambasciatori era tale, non poter far altro che meravigliarsi, aver voluto lui trattare in pregiudizio della republica, da la quale spererebbe, che lui l' avesse dovuto diffendere nell' occasioni". Dubrovčani su se dakako u ovoj prigodi izlično prijateljstvom mletačkim ponosili, jer drugčije, kako smo vidjeli, oni su Mletčane u srcu prezirali, i samo s dvojbe a ne s uzroka biedili, kao što sada i Stjepana, koji jih o netemeljitosti osvade osvjedoči, ukazav njihovim poslanikom izvorni naputak svojih poslanika, vraćajućih se iz Mletaka.

došavša u dvor Stjepanov, da mu čestita na primljenu čast poslie stričeve smrti. Poslanik bio bi mu nesmotreno rekao tom prigodom (a to je po Čreviću jurve obstojeća zadjevica o njekom zemljištu): da će se ta prepirka samo s oružjem u ruci riešiti (V. Karl VI 164). Po Rastiću (Knj. XIII) uzroci bili su sliedeći: prepirka radi granica u Prievoru i na planinah; što je Stjepan zabranio bio svojim podložnikom, da voze sol iz Dubrovnika, a sam u Novom solnicu podigao; što je u Novom primao na stan bjegunce dubrovačke i svakojake zločince; što je uz granice dubrovačke dizao tvrdjave; dočim Stjepan zahtievaše od Dubrovčana, da mu povrate Konavlje i novce, koje Sandalj stavio bješe kod njih u poklad; da mu izplate 8000 dukata za solnicu u Neretvi, i da bude prosto od daće sve ono, što bi on za se u Dubrovniku nabavio.

Na prvi glas da Stjepan kupi vojsku na njih, Dubrovčani mu odpraviše kao poslanike Marina Gjorgjića i Nikolu Gundulića, nebi li ga razboritom pogodbom na mir pritegnuli. No Stjepan stavi jim takove uvjete, kakove poslanici bez sramote primiti nisu mogli. Dubrovčani pohite umah, da se na rat priprave, oružaju tvrdjave i kupe vojsku po Italiji i inudje, uvjereni da jim to najshodnija prilika svoje prem uzke granice širom protegnuti. Uza to odprave poslanike na Hunjada i bana hrv. Petra Talovića svoga sugradjanina u Ugarsku (28 sieč. i 14 veljače 1451), na papu u Rim (27 velj.), na Turčina, na srbskoga despota i na bosanskoga kralja s naputkom, da pomoć prose. Hunjad sbilja se po poslaniku zagrozi Stjepanu ratom, ako se Dubrovčana neokani, ali jim pako nepruži pomoć, pošto mu nehtješe ili bolje nemogoše izplatiti svotu, koju je zato od njih zahtjevao. Papa Nikola V 9 lipnja izobći svakoga, koji bi se usudio pomagati nevjerniku Stjepanu proti Dubrovčanom (Theiner); a to je najviše napereno bilo proti Mletčanom, pošto se u Dubrovniku glasalo, i odtuda papi dojavilo, da jih Stjepan za se dobio.

I sbilja Stjepan najprije se htjede osjegurati od strane republike, da mu nebi stavila zaprjeka u ovom ratu proti Dubrovniku. Toga radi svibnja 1451 uputi u Mletke kao poslanike svoje knezove Gjorgja Zemarovića, Ivana Vardića i Bribisana Vudatića. Po njih pozva Stjepan Mletčane, da se s njim slože proti Dubrovniku. Nego se republika 21 svibnja u odgovoru izpričala tim, što je s italijanskimi poslovi težko zabavljena i na kojih silno trošiti mora; s čega da nemože za sada onoga se latiti proti Dubrovniku, što joj pitaše [1]. A da Stjepana nerazsrdi s toga, što mu molbe odbila, obeća mu, da će Dubrovčane oštro ukoriti zato, što su se usudili na njezinom moru zlostaviti njegova poslanika, „jer je naša volja“ dodavalo se „da se poslanici i podložnici rečenoga velmožnoga gospodina sjegurno i slobodno sa stvarmi i s imanjem svojim po našem moru voze“. Zahvali mu se jošte, što ju je branio u dogovorih s Hunjadovimi poslanici, i napokon primjeti, da će za njega uz prvu priliku nabaviti kuću u Mletcih, a medjutim da će mu za nju najmove točno plaćati. Stjepanovi poslanici, tim odgovorom podosta zadovoljni, pri odlazku zamoliše mletačko vieće, neka bi naložilo, da za rata nijedna od vojujućih stranaka nesmije drugu ma kako napadati na moru, što jim ono rado obeća i zajamči (Secr. cons. rog. XIX 60). I sbilja isti dan 22 svib. bi u vieću takova odluka sastavljena, te odlučeno, da se pozovu Dubrovčani, neka namah svoj brod razoružaju (Secr. cons. rog. XIX 60).

U tom Stjepan, provalivši s vojskom u dubrovačke zemlje i razbivši dubrovačku, obsjedne sam grad. Republika je budnim okom pratila te dogodjaje, te je 17 srpnja 1451 svojim knezovom u Dalmaciji nalagala, da ju o svem dnevice izvješćuju [2]. Dubrovčani sami, bez pomoći od kud su ju tražili, da groznu oluju odvrate, naprešno odprave poslanike u Mletke, da prose pomoć od republike, koju su malo prije prezirali. Ova jim 27 srpnja 1451 odgovori: da joj vrlo žao, što je do rata došlo, da je isto kao njim tako i Stjepanu zabranila na moru držati oružane brodove, a to: „za učuvanje časti i vlasti naše na našem moru“; da je svojim gradovcm strogo naložila, neka se u ovom ratu sasvim nepristrano drže, a da će jih na taj nalog opet sjetiti. Glede pako savjeta, za koga ju mole, nebi imala drugoga jim dati do onoga, da se na mir sklone (Secr. cons. rog. XIX 72). Poslanici ponoviše molbu, neka jim dozvoli samo za ovoga rata, u ovoj težkoj njihovoj pogibelji naoružati njekoliko brodova za svoju obranu i za nasrt; da je Stjepan patarenac i nasilnik, a oni kršćani i dobri stari poslužnici one vlade, te da bude prosto dalmatinskim gradovom pružiti jim pomoć. Dne 30 srpnja na to jim bi odvraćeno. da se kako s njimi isto tako radi i sa Stjepanom; da se na mir sklone, te da je republika pripravna medju njimi i Stjepanom posredovati. (Secr. cons. rog. XIX 73). Taj odgovor nezadovolji Dubrovčane, ovi dapače više svojih brodova naoružaju i šalju jih, da Stjepanovo primorje porobe. Stjepan toga radi umah se po poslanicih prituži republici, prizivajući se na skoro zadatu mu rieč, da neće ma komu dopustiti po moru harati i plieniti. Ta stvar bude 23 kolovoza 1451 donesena u vieće na pretres. Njeki su predlagali, da se on čas odpravi poslanik u Dubrovik, neka onoj obćini na javno ime naloži, da umah sve brodove razoruža, i da Stjepanovim podložnikom povrati sve, što jim bješe sa strane mora porobila. Nego taj predlog bude zabačen, a primljeno samo, da se Stjepanovim poslanikom odgovori: da sve, što su Dubrovčani do sada radili u tom poslu, radili su proti volji republike; da je malo prije poslanikom dubrovačkim odriešito izjavljeno bilo, neka se na takova djela neusudjuju, a da jošte na to oni nisu odgovora dali, niti da se odkud dobila ikoja viest o tih njihovih učinih; neka dakle svomu gospodaru izjave, kako je i sada volja republike, da Dubrovčani nedrže na moru ni ma koje oružane ladje, i da, čim bude osvjedočena o prekršenju njezine zabrane, on čas će jim po osobitom poslaniku javiti, da, ako umah sve svoje brodove nerazoružaju, ona će naći shodan način, da tako bude. Dozvoli pako istim poslanikom, da jih za veću njihovu sjegurnost državni brod u buku kotorsku priveze. Republika bez dvojbe odgodi ovo riešenje zato, da se Dubrovčanom prijaznija izkaše (Secr. cons. rog XIX 79).

---

[1] Po izumrću Viskontove obitelji nehtjede Franju Sforza za svoga vladara, nego se sam po sebi vladati, u čem ga Mletčani i vojskom podupirali; ali ga Sforza napokon prisili, da mu vrata otvori (11 ožujka 1450). Sada se slože Mletčani sa Alfonsom Aragonskim proti Franju, i rat započe 16 svibnja 1452 (V. Romanin IV 223).

[2] „1451 die 17 iulii capta: quia propter illa, que habentur in factis Raguseorum, qui ab duce Stefano et exercitu suo valde potenti stringuntur et satis opprimuntur, facit pro nostro dominio et pro statu nostro ex omni bono respectu intelligere diligenter et solicite successus rerum illarum, vadit pars, quod scribi debeat auctoritate istius consilii rectori nostro Catari et aliis retoribus Dalmacie, qui collegio videbuntur, quod dare debeant solicitam operam persentiendi tam per proprios nuncios quam aliter diligenter et veridice processus rerum illarum Ragusceorum et ducis Stefani, dando nobis continuas advisationes de omnibus, que dietim habebunt, et ob hanc causam expediatur hinc una barcha, ut per reditum ipsius de rebus illis et novis occurrentibus certam et veram noticiam habere possimus. De parte 136, de non 0, non sinceri 1, (Secr. cons. rog.).

Videći Stjepan, da bez pomorske sile proti Dubrovniku uspjeti nemože, po novom poslanstvu predloži tajno mletačkomu vieću, da će mu, ako se s njim sdruži proti Dubrovniku, ovaj grad odpustiti.

Dne 29 listopada 1451 bi taj predlog Stjepanov donesen u vieće, u kom se najprije rieši, da se ob ovoj stvari nesmije izvan vrata vieća pa ma kom reći, kazati ili spominjati budi ma kojim činom ili drugim znakom i razsudom pod kaznom opredieljenom u vieću desetorice ili imanja i osobe [1]; tako su ju smatrali za važnu. Ovo nam kaže i to, da Stjepanov predlog nije s prva u onom vieću ni mrzak bio. I sbilja njekoji su predlagali 2 studenoga, neka se na ponudu Stjepanovu odgovori, da je već zima jako zasjekla, te da se počeka toliko, dokle sposobnost vremena dopusti, da se po moru i po kopnu ono prepraviti uzmogne, što treba, te da će tada pripravni biti sve ono učiniti u stvari njegove velmožnosti, što bude moguće; a da se to riešenje umah opreznim načinom stavi do znanja aragonskomu kralju, da nebi imao uzroka protiviti se u koliko se tiče ovoga posla dubrovačkoga. (Secr. cons. rog. XIX 90). No ovaj predlog nedobi više od 22 glasa. Drugi su pako savjetovali, da se ponuda Stjepanova bez oklevanja prihvati, i da se o tom njegovi poslanici tajno obavieste, a da jim se primieti: kako se za zimskoga doba nedaje bez mučnosti onako obaviti priprave po moru i po kopnu, kako bi po želji bilo rečenoga svietloga gospodina i njihovoj; te zato, da bi rado oni dočuli od istih poslanika misli njihovoga gospodara glede rečenih stvari više napose, da se tako uzmogne zrelije o njih odlučiti i učiniti ono, što bi se nadalje za potrebno izkazalo (Secr. cons. rog. XIX 90). Za ovaj predlog glasovalo je 56, proti njemu 54, nego 28 uzkratiše glasa, čega radi osta zabačen. Dne 8 studenoga usta umjerena stranka, koja predloži, da se Stjepanovim poslanikom odvrati ovako: „obzirom na zimsko doba i na stanje sadašnjega vremena, što nije bez mučnosti, dragovoljno ćemo čuti iznova mnienje njihova gospodara o rečenom poslu više naposeb, da se dosljedno uzmogne zrelije odlučiti, što da se čini“. Ovaj zadnji predlog na prvom branju dobi 76 glasova povoljnih, 52 protivna i 25 dvojbenih, tako da se nije znati moglo, stoji li zanj većina. Uz drugo branje poskoči broj glasova za predlog na 82, dočim protivnih bilo je 57, a dvojbenih 18; ali u važnih poslovih slabe većine, kao što ovdje od 7 glasova nisu nikada u Mletcih odlučivale, te riešenje bude odgodjeno, a to spasi Dubrovčane [1]. Medjutim jim republika propušćala, da drže oružane brodove na moru, i robe Stjepanove obale. Oni se dapače listopada osmjele napasti i zlostaviti kotorsku državnu galijicu; no ova, izbjegav jim, pohvata dubrovački brod. Sada će Dubrovčani s molbom na republiku, da jim taj brod povrati. Ova 2 studenoga odgovori jim, da, akoprem ni najmanjega usrdja u ovom poslu nezaslužuju, pošto su sami svomu zlu krivi, daje ipak nalog, da jim se brod povrati; ali neka u naprieda paze na to, dobro se sa mletačkimi podanici ponašati.

---

[1] „1451 die 29 octobris, capta: quod considerata maxima importantia istius materie Raguseorum, de qua nunc facta est relatio isti consilio, non possit de ea extra postam istius consilii aiquid per quemquam loqui, dici aut alia fieri mentio per ullum actum vel aliam demonstracionem aut judicium, sub pena contenta in parte

Dubrovčani uza sve to, što se Mletčani djelom izkazivali k njim prikloni u ovom ratu, ništa ne manje veoma se bojali, da jih napokon Stjepanove ponude nezamame i k njemu navrate. Toga radi iz petnih žila nastojahu u Rimu, da jim papa izruči nalog na sve katoličke vladare, neka Dubrovniku u ovom ratu na pomoć priskoče, i da u tom smislu naposeb Mletčane pozove. Papa jim pogodi, izruči jim obći nalog na mletačke oblasti, a Mletčane osobitim pismom zamoli, da proti krivovjercu Stjepanu Dubrovniku pri ruci budu. S druge strane Dubrovčani nepočase časa, da

---

capta in consilio nostro X vel haveris et personarum. De parte 115, de non 0, non sinceri 0. (Secr. cons. rog.).

[1] Ovako i Pavao Morosini: „Stefano spedi tre fiate ambasciatori al senato con commissione di esporgli, che i Ragusei erano stati in qualche modo della republica, e ch' essa avera un diritto sopra di loro: che ad onta di ciò odiavano tutti il nome Veneziano, et offendevano all' estremo anche lui stesso col negargli la restituzione dell' oro di sua proprietà: che quindi per inspirazione di Dio avera porto l' assedio a Ragusi, e che l' avrebbe omai sottomessa, se per la parte di mare non le pervenissero sussidi; ma che trovandosi egli mancante di flotta ner impedire a quelli l' ingresso, scongiurava i Veneziani a spedirgli sei sole gaiere, oppure a spargere voce, che gliele avrebbero spedite, certo che ad una tal fama Ragusi si renderebbe: e affinchè queste sue ricerche venissero accolte più facilmente, prometteva, che, ricuperato l' oro, cederebbe tutto puel teritorio e la città stessa alla nostra Republica. Ma il senato, quantunque si trattasse di un bellissimo futuro possedimento e non ingiusto, perchè l' avrebbe conseguito da Stefano legittimo conquistatore, non vi acconsenti. Rimandò peraltro gli ambasciatori con una risporta di tale prudenza, che e si mantenne nell' amicizia del Duca, e pose Ragusi in libertà“ (Morcelli Mon. Ven.).

Mletčanom papin nalog do znanja stave. Dne 27 studenoga 1451 bude o stvari u mlet. vieću na dugo razpravljeno, te riešeno, uputiti Triadona Gritti poslanika u Rimu, neka reče papi: da su obje stranke vojujuće još u zametu njihove svadje u njih zapitali pomoć, ali da su obje sbog sadašnjih okolnosti, koje jih na velike troškove sile, odbili; da su obima zabranili naoružane brodove na moru držati, jer je ovo njihova svojina, te hoće da brodarenje bude svakomu osjegurano; da su Dubrovčanom ponudili svoje posredovanje za mir, no da su oni tu ponudu na prosto odbili; da su Dubrovčani usprkos njihovoj zabrani naoružali njekoliko brodova, „a mi iz naše ljubavi prama njim mimoišli smo zatvorenimi očima“; da su dakle već dosta za njih učinili, a više, uzamši u obzir njihove i talijanske poslove pretežke, da nemogu, pošto bi drugako na kocku stavili svoja posjedničtva u Dalmaciji ležeća uz Stepanove zemlje (Secr. cons. rog. XIX 98.) I humski vojevoda Ivaniš Vlatković, kašnje dubrovački saveznik u ovom ratu, tom prigodom zamoli Mletčane, da se za Dubrovčane zauzmu; no i njemu odvratiše, da za sada nisu u stanju pogoditi mu sbog svojih težkih poslova u Italiji.

Napokon dodje vrieme, da republika i na Stjepanove zahtjeve odgovori; a to su neprestano od nje tražili njegovi poslanici u Mletcih, i da jim se povratak u domovinu obezbjedi. Stjepanove dakle ponude budu iznova u vieće donesene i pretresene, te 7 prosinca 1451 napokon bi primljeno sa 106 glasova proti 23 niečna i 23 dvojbena, da jim se do znanja stavi sliedeći zaključak: „promotrivši dobro sve stvari i stanje sadašnjega vremena govorimo, da nam se nevidi, da možemo u ovom poslu šta novoga odlučiti; no velimo ipak, da vrieme, o kom osobito sve zavisi, pružit će nam i njihovoj velemožnosti o stvari bolji savjet“ (Secr. cons. rog. XIX 100). S tako opreznim riešenjem znala si republika sačuvati prijateljsko odnošenje sa hercegom Stjepanom, i s druge strane slobodu Dubrovnika spasiti. Nije dakle istina što Razzi, Engel, Appendini i njihovi prepisaoci vele, da su u ovom ratu Mletčani Stjepana podpomagali, dapače da su se s njim u savezu nalazili.

Dočim su Mletčani odbijali ruku Stjepanovu, koja jim lasno mogla Dubrovnik u vlast predati, s druge su strane Dubrovčani sve sile napinjali, da si što više pomoćnika pribave. Mitom i laskanjem pridobiju za se sama bosanskoga kralja Tomaša, koji 18 prosinca 1451 ustupi jim sve Stjepanovo primorje do Risna, i obveza se, da će na skoro saći s vojskom proti hercegu. K tomu se savezu 25 ožujka 1452 pridruži i pomenuti Ivaniš Vlatković vojevoda humski sa svojom rodbinom (Mikl. 451 – 6).

Bojeći se sada Stjepan, da toli mogućemu neprijatelju dorasao nije, pokuša opet, da Mletčane na svoju stranu privuče. Odpravi dakle iznova svoje poslanike u Mletke sa razgovjetnijimi i povoljnijimi predlozi za republiku, ako s njim proti Dubrovniku u savez stupi. Poslanici, došavši u Mletke, izjave Mletčanom, da njihov gospodar privoljuje, ako se s njim sdruže, „da grad Dubrovnik, ako se predobije, kako ima nade s našom pomoću, bude naš, a da mi damo njihovoj velmožnosti Omiš i Poljica i 200.000 dukata iz poklada obstojećih u Dubrovniku“. Nego sve badava. Dne 11 ožujka 1452 odgovori jim i sada (uz 125 glasova za a 8 proti) kako prije mlet. vieće, da mu treba budno i uz veliki trošak paziti na priprave Florentinaca i kneza Franje milanezkoga, da ga zgode nepripravna nezateku, „tako da za sada i vrieme i stanje stvari i sposobnost nedopušćaju, da se drugoga poduzetja latimo; nego ako se stvari s ove strane okrenu, naći ćemo se pripravni bratski pristati na sve, što bi smo pristojno učiniti mogli za istoga svietloga gospodina kao za svoga brata predragoga“ (Secr. cons. rog. XIX 125). Taj odgovor dakako nezadovolji Stjepanove poslanike, koji, misleć, da su jedino uvjeti po njih predloženi tomu krivi, stavljaju nove od prvih za Mletčane mnogo povoljnije. Bude dakle ova stvar na novo 31 ožujka donesena u vieće, koje se sada na dvie stranke podieli. Jedna je predlagala, neka se Stjepanovim poslanikom odvrati, da se prima predlog i ponuda njihova u poslu dubrovačkom, ali da u bojno kolo proti Dubrovniku stupiti nemogu, dokle se nevidi, kako će krenuti njihovi poslovi u Lombardiji, „jer čim se ovi naši poslovi urede, što će, kako ufamo, do skora sliediti, poznati će (naime vojvoda Stjepan) po pravih činih ovu našu izvrstnu naklonost i koliko nam je stalo do svake njegove časti, udobnosti i slave“ (Secr. cons. rog. XIX 129). Ali si taj predlog skupi jedva 26 glasova. Druga je pako stranka savjetovala, neka jim se odgovori, da političke okolnosti još sada nedopušćaju republici zap'esti se ratom u Dalmaciji, dočim joj ga na vratih u Lombardiji; kad bi pako ovdje stvari na bolje krenule ili prestale, kao što se čini i ufa, „pomenuti gospodin naći će nas pripravne i bratski naklonjene na sve, što se tiče časti i stanja njegove velemožnosti, budi glede izpunjenja njegovih želja, budi jer držimo, da se s pravednih i poštenih uzroka možemo skupa s istim gospodinom latiti rečenoga poduzetja, tako da netreba tražiti drugih okrilja, a čini nam se, da se ovim zadovoljiti mogu; uvjereni smo pako s predstavljenih obzira, da se nebi imala nijedna druga vlast u ovu stvar pačati". Ovako bi riešeno sa 83 glasa i poslanikom doglašeno; te su se ovi i sada morali jalovi kući povratiti.

Medjutim dubrovački saveznici složno iz više strana provale u zemlje Stjepanove, i uspješno napreduju. Herceg, videć se odveć slab za toliku silu, a bojeć se, da neretvanski kotar, na koji su Dubrovčani osobito vrebali, te se s ove strane svom silom napinjali, nepadne napokon u njihove šake, ponudi ga mletačkomu knezu u Spljetu Viktoru Delfino. Neretvanski i krajiniski knezovi, iz srdca mrzeć dubrovačke aristokrate, koje ni za dlake veće od sebe smatrali nisu, sjećajuć se na davne medjusobne saveze, dolete u Spljet sa Stjepanovom poslanicom, da svojom rieči obodre kneza na prihvat hercegove ponude; no spljetski knez držeć, da sam po sebi nesmije riešiti stvar tako važnu i zapletenu, 20 travnja javi sve u Mletke, i kako dnevnice stvari Stjepanove propadaju. Vieće mletačko 28 travnja uze taj posao u pretres, te bude odlučeno sa 121 glas da, 2 ne a 3 neizvjestna, da se knezu odpiše ovako: „neka Neretvu i Krajinu i druga mjesta vojvode, koja bi htjela dragovoljno doći u našu poslušnost i podložnost, u ime boga primi na ime našega gospodstva, a to da nebi pala u ruke rečenih Dubrovčana" (Secr. cons. rog. XIX 135). U isto doba bi naloženo svim knezovom mletačkim u Dalmaciji, neka spljetskomu knezu uz prvi uzpit pomoć pruže (Secr. cons. rog.). Stjepan medjutim, videći spljetskoga kneza u poslu neodlučna, odpravi kao svoje poslanike u Mletke kneza Radosa poljičkoga i njekoga Spljećanina s poslanicom za vladu, u kojoj, opetujući onu ponudu, dodavaše, da bi mu milije bilo, „da rečena mjesta dodju u naše ruke kao njegove braće i prijatelja, nego u vlast i oblast Dubrovčana njegovih dušmana". Čega radi iznova se pisalo 9 svibnja spljetskomu knezu, da nalog od 28 travnja čim prije izvrši, naime da primi Neretvu i Krajinu u oblast mletačku, njihovu prisegu vjernosti (Secr. cons. rog. XIX 138). O tom budu obznanjeni i hercegovi poslanici, koji tom prilikom izprosiše tri barjaka sv. Marka za Kotor i Neretvu, i javni odgovor na Stjepana. Bi jošte tada naloženo knezu spljetskomu, neka javi Dubrovčanom, da su ona mjesta prošla u vlast republike, a da se o tom obavješćuju, da o prinzetju tih mjesta budu osvjedočeni, naime da se neusude ni koraka napried, jer drugčije da će imati posla sa republikom (Secr. cons. rog.).

Knez spljetski, čim primi prvi nalog, uputi umah svoje povjerenike sa nješto vojske, da one zemlje, koje Stjepan ponudio bješe republici, posjednu; a u isto doba javi Dubrovčanom, da jih od sada za mletačke smatrati imaju. Dubrovčani, videć se tako u svojih nadah ljuto prevareni, on čas se pritužе bosanskomu kralju, bodreć ga, da Mletčane protjera. Tomaš, uvriedjen s toga što su si Mletčani bez njegove dozvole prisvojili bili one zemlje, koje su pravno i neposredno k njegovoj kruni pripadale, pošto je Stjepan kao vojvoda bosanski njegovoj kruni podčinjen bio, te i Vladislav stariji Stjepanov sin najbližji baštinik onih prediela, odprave svoje poslanike u Mletke sa zahtjevom, neka jim se sve, što Mletčani bjehu posjeli, povrati. U isto doba bosanski kralj, provaliv u Neretvu, sili mletačke čete, da se natrag povuku. Republika na prvu viest te kraljeve navale odabra Karla Mauroceno za svoga poslanika na bosanskoga kralja s naputkom, da ga o pravom stanju stvari obaviesti i na odlazak iz onih strana povede.

U tom dodju bosanski poslanici u Mletke, i kraljeve tužbe ovoj vladi izjave. Mletačko vieće, u kom se o stvari oštro i dugo prepiralo, 3 lipnja zaključi sa 34 glasa da, 11 ne a 9 neizvjestnih, da jim se odgovori: da se republika nelaća ma koga poduzeća, ako ju na to navodi poštenost i pravičnost, pošto ima hvala bogu dosta prostranih država i gospoština, da ako je ikada, a ono je sada u primanju Krajine i Neretve jamačno oprezno i zrjelo postupala; da ju je na to pozvao herceg Stjepan pravi i nesumljivi gospodar onih mjesta, knez Vladislav njegov stariji sin i sami stanovnici onih kotara; da je onda samo odlučila, neka se ovi prime u mlet. podložnost i obrane, kada bi obaviešćena, da jih Dubrovčani traže za se; da i ako joj je bilo u tom ma od koje strane očekivati zaprjeka, jamačno ne nikada od bosanskoga kralja, pošto ga već od duga za predraga susjeda i prijatelja kao što i njegove predšastnike smatra i kao takova njeguje; da ju je dakle veoma iznenadilo, što je kralj na njezine čete onamo odpravljene iznenada navalio, no da zna, da se to dogodilo po nagovaranju Dubrovčana na od nje primljenih dobročinstvih nezahvalnih; i da pošto je odlučila posla se neodreći, već je uputila svoga poslanika na njihova kralja, da mu stvar razbistri, i da ga od dalnjih napadanja odvrati (Secr. cons. rog. XIX 144).

Kad eto i dubrovačkih poslanika u Mletke, da tajno iztraže, što se o njih misli i proti njim snuje. Bojali su se tada Dubrovčani, da je već republika sa Stjepanom savez utanačila, te da kani na njihov grad udariti. Javno pako prikažuju se duždu, te mu pokorno izjave: da jim veoma stoji do uživanja milosti republike; da jim mletački podanici velike škode nanose, i da jim bude dopušćeno slobodno se broditi po moru, i u mletačke luke s trgom dolaziti. Dne 13 lipnja 1352 bi jim po nalogu vieća ovako odgovoreno: da jih republika uviek za prijatelje smatrala, i da je uprav zato odbila ponude za ovoga rata učinjene joj od njihovih neprijatelja, koje su jamačno goleme bile; glede škoda, da će naložiti, neka se o tom iztraži i po pravici nadoknadi, a krivci kazne; u koliko se pako ticalo brodarenja, da zakoni glede trgovanja po moru nemogu se nikako preinačiti. S druge strane tom prilikom ukori jih republika, što su kralja bosanskoga naveli, da joj otme Neretvu, koja joj se predala bješe hotice i voljom njezina vlastnika, te je zato od njih zahtjevala: „neka se glede Neretve nesuprotive, jer nam je dana, i da odanle sve svoje podanike odstrane, i takodjer galije i galijice i ladje, koje bi ondje još bile ili drugamo u onih stranah, i da jih razoružaju, jer nikako nećemo, da vlast, koju nad onim morem i zaljevom našim imamo, bude oskvrnjena ili umaljena[1]“; a da oskrbe obitelj njekoga Beltrama de Dragonibus, mletačkoga podanika, koga su dali smaknuti u Bosni, inače, da će jih na to i silom nagnati.

Dne 26 lipnja 1452 podieli senat naputak Karlu Maurocenu, izabranu za providura u Krajini i Neretvi i za poslanika na bosanskoga kralja. Nalagalo mu se, da najprije prodje u Spljet, da se ondje točno obaviesti o poslu glede Krajine i Neretve; zatim neka nastavi put do kralja bosanskoga, i neka mu izjavi, da se je republika odlučila na primljenje Krajine i Neretve samo uslied pismene ponude hercega Stjepana, njegova starijega sina Vladislava i samih ondješnjih stanovnika, a ne nikako s namjere, da kralja uvriedi, komu je dala više sjajnih dokaza, da ga iskreno ljubi; da se je veoma začudila, videć, da joj kralj meće zaprieke na put u tom pravednom i poštenom poduzetju, i što ju pismeno zove, neka se od onih krajeva odaleči; da ga dakle šalje k njemu s molbom, neka joj neprieči posjeda onih zakonito joj odpušćenih prediela. Dodavalo mu se, da, ako mu nepodje za rukom s razlozi prikloniti kralja na svoju, pokuša s novcem ili drugako privesti ga na to, da se od onih strana odaleči. Glede pako Dubrovčana bi mu zapovidjeno, da na dolazku u Spljet, ako bi čuo, da su dubrovačke naoružane ladje u Neretvi, sakupi svu ondješnju pomorsku silu i s njom prodje u one strane, i da izjavi dubrovačkomu kapetanu, neka se umah u Dubrovnik povrati i ladje razoruža; a u slučaju, da ga nebi slušati htio, onda ako bi vidio, da mu je za to dosta snage, neka ga na odlazak prisili, ako ne, neka mu isto naloži, da se kući povrati na razoružanje, te da nastavi put do bosanskoga kralja, a da će mu medjutim doći u pomoć još druge galije, s kojimi će moći na povratku iz Bosne rečeni nalog proti Dubrovčanom izvršiti, a to, ako s bosanskim kraljem nedodje do ugovora, i ako se Dubrovčani nebudu medjutim kući povratili. Napokon mu se dodavalo i to, da, ako kralj pristane na odpust Neretve, liepo mu se zahvali, te da se vrati u Neretvu i nastoji o uredjenju nje i Krajine, i da posjeti hercega Stjepana, o kom se tada govorilo, da je s vojskom ondje na blizu; nepristajući pako kralj na odpust onih zemalja, ako bi vidio, da može silom, koja mu pri ruci bude, njimi zavladati, neka to ovrši (Secr. cons. rog. XIX 150).

---

[1] „Ut de ipso loco Narente non vellent se impedire, quia nobis datus est; et ex eo removeri facere omnes suos, et similiter galeas, fustas et barchas, que ibi essent aut alibi in illis partibus, et eas disarmare, quia non intendimus modo aliquo, quod jurisditiones, quas in hoc mari et culpho nostro habemus, violentur vel diminuantur“ (Senato. Mar.).

Mauroceno sliedeći dan krenu se na put u Dalmaciju. Obaviestivši se u Spljetu podpuno o stvari, prodje u Neretvu, gdje našav njekoliko dubrovačkih naoružanih brodova naloži njihovu kapetanu, da razori most ondje podignut, a brodove odvrati u Dubrovnik i umah razoruža. Ovaj mu on čas bez prigovora pogodi, most sruši, a sam s brodovi k Dubrovniku odjedri. Dubrovčani nezakasniše odpremiti svoje poslanike u Mletke s naputkom, da onoj vladi izkažu svoju pripravnost u razoružanju, i u isto vrieme da ju zamole, neka naredi, da škode, od mletačkih jim podanika učinjene, budu nadoknadjene, i da jim nemeće zaprieka u trgovanju sa mletačkimi krajevi. Dne 27 srpnja 1452 bi u ime vieća poslanikom odgovoreno: da mu je milo, što su svoje brodove razoružali, most u Neretvi srušiti dali i one se pokrajine sasvim okanili; da je isto vieće iz Arbanaške obavieśćeno, kako oni po poslanicih nastoje navesti ondješnje susjedne vlasti, neka udare na mletačke zemlje, da jih se dakle poziva, „neka prestanu podbadati i dražiti despota i druge vladare na njegovu štetu, da takó bude imao uzroka biti jim dobar susjed i staroga se prijateljstva držati[1]; glede pako škoda neka mu sve pismeno dokažu, te da će dobiti, što jih po pravici ide; a napokon u koliko se ticalo trgovanja, da svaka država ima svoje zakone, koje bez uštrba ukinuti nemože, da republika mnogo troši na to, da si svoja prava na moru osjegura, ništa ne manje da dopušta njihovim brodovom polaziti sve luke, mjesta i oblasti njegove i Mletke, kako su običavali i kako je po zakonih i naredbah ustanovljeno; jedino glede njihova sukna neka se prilagode obstojećoj zapoviedi i priredbi, naime neka plate deset po sto[2].

Rat napredova medju Dubrovčani i hercegom Stjepanom, i sve to većim uspjehom za ovoga. Dubrovčani, pobojavši se za svoj obstanak, a badava si potraživ pomoć od svoje ugar.-hrv. krune, drugamo težko zabavljene, morali su se napokon još jedanput uteći papi i sultanu, da jih od svoga vraga oslobode; koji s grožnjami navedoše Stjepana na mir. U tom miru, stoprv god. 1454 utanačenu, Stjepan potvrdi Dubrovčanom sve zapise, povelje i slobodštine, koje su odprije u njegovih zemljah uživali, pošto i oni s druge strane njegove zahtjeve prihvatiše.

Medjutim republika mrzkim okom gledala, da se naši primorski gradovi svojim trgovanjem u Apulji liepo pomagali i podizali, a to s dvostrukoga razloga, prvo, pošto se bojala, da joj uz bogastvo neobrnu pleća, a drugo, jer je sve koristi na moru za se htjela. S toga 15 siečnja 1451 izda zakon na naše gradove, po kom je zabranjivala, da se iz njih kud kamo voze njekoji tu potanko naznačeni predmeti osim u Mletke, a s druge je strane u istom zakonu pobrojavala one predmete, koje isti gradovi nisu si smjeli nabaviti u Apuliji nego samo u Mletcih. U isto je vrieme s povišenjem daća ograničavala i dubrovačko trgovanje u svojih krajevih. Nego malo kašnje, kao što smo gori opazili, dozvoljavala je dubrovačkim poslanikom, da mogu u njezinih zemljah slobodno trgovati, samo glede uvoza sukna nehtje popustiti, te morali su i Dubrovčani plaćati na sukno deset po sto. Zakon za Dalmatince dodje u prilog Dubrovčanom, te ovi sada preuzeše u svoje ruke sav promet medju Dalmacijom i Apulijom, pošto jim po pomenutom riešenju od 27 srpnja 1452 bješe dopušćeno svuda po mletačkoj državi slobodno ma čim van suknom trgovati. Nego Mletčani do mala se osjetiše, da onaj njihov zakon baca u propast Dalmaciju, a u suproć da „umnaža i jači dohodke Dubrovčana, podiže grad, obogati njihove gradjane, veća broj brodova i mornarice njihove; jer uslied odgovora njim dana, da smiju ploviti sa svojimi brodovi neoružanimi nemogući naši gradjani i viernici radi rečene zabrane ploviti, za stalno je, da će Dubrovčani ostati jedini trgovci; te razmišljajući jošte, da sav vosak, grimiz i ostali trg, koj se do sada vozio u naša mjesta, od sada nositi će se u Dubrovnik, a budić potrebito providiti, da s toga gradovi i vjernici u Dalmaciji nedodju u razsap“ 16 kolovoza iste godine 1452 odrediše u svom vieću ukinuće pomenutoga zakona od 15 siečnja, te tako povlaštica u tom predmetu Dubrovčanom podjeljena posta spasom za naše gradove. Ono riešenje bi odmah do znanja stavljeno mlet. knezovom u Zadru, Spljetu i Kotoru za dotično ravnanje i uvaženje. Dubrovčani su tražili sada kriomčarenjem nadoknaditi si štete, koje jim to ukinuće doprinašalo; ali s toga budu do mala u Mletcih obtuženi. Donešena ta stvar u vieće na pretres, ovo 4 listopada 1453 zaključi, da, pošto, kako se čuje iz svih strana, „Dubrovčani na veliko kriomčare u suknu i u drugih stvarih sa ne malom škodom naših dohodaka i sa propašću tržtva trgovaca“ bude naloženo načelniku u Budvi, neka oboruža brod, koj će kriomčare loviti (Senato. Mar.) Dubrovčani su u isto doba gledali posredovanjem svoga ugar.-hrv. kralja Ladislava nakloniti Mletčane, da jim obale daću na sukno, kako je bila prije rata s hercegom Stjepanom, te mu u tu svrhu 16 kolovoza 1453 odpraviše Stjepana Radolina; a 16 siečnja 1454 svojim su poslanikom, odlazećim u Ugarsku, da se u javno ime naraduju kralju nad krunitbom, nalagali, da mu i ovu stvar na novo vruće preporuče; no sve badava.

---

[1] „Quod gratum fuit et est dominio nostro, quod illa communitas disarmari fecit fustas suas, et ordinaverit destrui pontem, ac quod se retraxerit ab imprexia Narente, quia sic requirit debitum et honestras. Et cum per litteras rectorum nostrorum Albanie sumus informati, suam communitatem per nuntios et oratores solicitare despotum Serie et alios dominos vicinos nostros ad damna nostra, hortamur et sualemus, quod velint desistere solicitando et concitando despotum et alios dominos ad damna nostra, ut causam habeamus bene cum eis vicinandi et perseverandi in solita amicitia nostra“ (Senato. Mar)

[2] „Quod navigare possint cum navigiis suis disarmatis per omnes portus, loca et jurisdictiones nostras ac Venetias, sicut consueverunt, et sicut per leges et ordines nostros provisum est; de pannis suis videtur nobis stare ordini et provisioni facte, videlicet quod solvant decem pro C. De parte 110, de non o, non sinceri 2 (Senato. Mar.)

Mletčani medjutim bili su si svu Krajinu prisvojili, nego se Neretve dokopati nemogoše izpred bosanske vojske. Poslanik Mauroceno zaman se trudio u bosanskom dvoru, da ju dobije, te se morao jalov na trag povratiti. Samo nješto kašnje kralj se pre misli, i odpravi svoje poslanike u Mletke, da ju onomu vieću ponude. Mletčani dakako umah prihvatiše tu kraljevu ponudu, i 15 siečnja 1453 narediše Ludoviku de Canal kotorskomu komorniku, neka prodje k hercegu Stjepanu i obaviesti ga o toj stvari, koja će Dubrovčanom račune poremetiti i znatne škode doprinieti, imajući njih za susjede; da se dakle tomu nesuprotivi iz više razloga a navlastito radi Dubrovčana njegovih dušmana. Nego si Stjepan u tom sam s oružjem u ruci bješe Neretvu predobio, te ju sada htio za se pridržati; dapače je još neprestano tražio od Mletčana, da mu i Krajinu natrag povrate. Republika, da se i te razmirice sasvim rieši, skloni se napokon i na to; te 5 studenoga 1453 bi odlučeno u mlet. vieću, da mu se i Krajina izruči (Senato. Mar.).

Još nam je ovdje napomenuti, da za utanačenja saveza medju bosanskim kraljem i Dubrovčani, ovi se bjehu kralju obvezali predati mu njeku množinu soli, ali se na opredieljeni rok izpričavali, da su Mletčani krivi, što svoje dužnosti izpuniti nemogu. Poslanici kraljevi, koji su malo prije bili došli u Mletke s ponudom Neretve, tom prigodom staviše do znanja mletačkoj vladi kraljevo sažalenje radi te zapreke; ali jim vieće 22 prosinca 1452 na tom odgovori: „uvjeravamo njihovu vedrost, da rekli i učinili Dubrovčani što jim drago za svoje izpričanje, mi o toj soli nikad znaka neimasmo; zato mislimo, da je sve to jedna od običnih njihovih spletaka, koje se ipak od svakoga lasno razabrati mogu (Senato. Mar).

Mržnja Dubrovčana proti Mletčanom vele često se ne samo riečju nego i djelom očitovala. Na pr. dne 23 rujna 1454 republika odpravi list na kneza korčulanskoga s nalogom, da ga po osobitom poslaniku u Dubrovnik pošalje. U njem je ona oštro korila Dubrovčane, što su na moru ubili i porobili mletačkoga gradjanina Ivana de Beltrame Dragono, te od njih zahtievala, da baštinikom pokojnika već jednom sve škode namire; a pošto u izvorih, gdje je to zabilježeno, ob ovoj razmirici nema više govora, može se za stalo držati, da su Dubrovčani njezinim zahtjevom podpuno zadovoljili (Senato. Mar).

Paško Gradenico mletački plemić g. 1451 za rata Dubrovčana sa hercegom Stjepanom tjerao je veliku trgovinu s hercegovimi zemljami. Nalazivši se Paško jednom bez srebrnoga novca, pohiti u Dubrovnik, da ga si za dukate nabavi. Dubrovčani, koji ni u mirno doba a kamo li sada nemogoše trpiti takmaca u onih stranah, zakonom a pod težkom kaznom zabrane svojim gradjanom dati mu i ma koliko srebra, pod izlikom, da sa Stjepanom po papi izobćenim druguje, te da je tim sam u izobćenje pao. Paško morao se dakle povratiti u hercegove zemlje bez srebra, i tu poslove opraviti golemom svojom škodom. Dubrovčani su tom lukavštinom smjerali uprav na to, da ga natjeraju na odlazak iz onih krajeva, a da još lašnje do svoje svrhe dodju, svomu novcu povise vriednost, te tako ju i do mala postignu. Gradenico tim udarcem obubožen, uteče se svojoj vladi, da ga brani i da mu naknadu za štete izposluje. Dne 12 svibnja 1457 ova stvar bude u mlet. vieću pretresena, te odlučeno, neka se najprije pismom u javno ime pozovu Dubrovčani, da čim prije nadoknade Gradenicove škode, jer drugčije da će se s njimi oni načini upotrebiti, koji se budu činili za to pristojniji i pravedniji. Dubrovčani videći napokon, da jim svi izgovori nevriede, da se goremu zlu neizlože, odprave svoga poslanika u Mletke s naputkom, da jih pred onom vladom ustmeno opravda. Ali jim ni to nije vriedilo. Gradenico dokazivaše sa svjedoci pravičnost svojih zahtjeva, te 22 veljače 1459 bude riešeno u mlet. vieću, da mu dubrovačka obćina za naknadu u šest mjesečnom obroku izruči 1500 dukata (Sen. Mar.) Ni ob ovoj stvari nema u mlet. arkivu dalnjih spomenika, s čega je vjerojatno, da su se Dubrovčani i sada mletačkoj riešitbi prilagodili, tim većma što jih malo kašnje nalazimo sasvim prijateljski obćiti sa Mletčani.

I sbilja otočani korčulanski, hvarski i brački, mletački podložnici, proti obstojećim zakonom uvadjali su vino u dubrovačke krajeve, golemim uštrbom one obćine. Da tomu neredu i kvaru stave kraj, Dubrovčani se uteku republici, a ova umah izda nalog na one otočane, po kom jim takav promet zabranjivala, i 29 srpnja 1461 o toj naredbi Dubrovčane obaviesti. Toga radi Dubrovčani 8 kolovoza učtivo joj se zahvališe, te ju zamolišе, neka jim dozvoli izvesti iz Arbanaške nješto hrane, pošto u Apuliju, odakle su obično potrebitu hranu izvažali, nesmiju radi ondješnjih buna. Tom prigodom Dubrovčani svečano zasvjedočiše mletačko gospodstvo nad jadranskim morem, veleć u dotičnoj poslanici na duždа o napuljskih ladjah: „koje more (zaliv) vašega gospodstva smjelo obtrčavaju", a tim si dakako lašnje pribaviše željenu dozvolu.

Čim oni tom dozvolom u ruci, umah ju upotrebe na trgovačke svrhe, dapače uzmu u zakup izvoz hrane iz Skenderbegove zemlje, i u isto dobra svojim brodovom zabrane voziti ju u mletačke krajeve. Mletčani, da toj drzovitosti na prečac podsieku krila, dne 2 rujna 1462 uputiše list na dubrovačku obćinu, kojim joj stavljahu do znanja, da su svomu kapetanu u jadranskom zaljevu naložili, neka za kriomštinu smatra hranu, koja bi se po istom zaljevu vozila „proti davnim navadam i starim običajem". Ni tim zadovoljni Mletčani, 28 istoga rujna stadoše u vieću pretresivati uzroke, s kojih propadaše njihov obrt u suknu, te se napokon uvjeriše, da su tomu krivi Dubrovnik i Novo u kotorskoj buci, gdje se množina sukna pravila i u sve gradove ležeće uzduž jadranskoga mora vozila. Toga radi vieće isti dan zaključi, da je Dubrovčanom i Novljanom od sada u naprieda strogo zabranjeno voziti sukno u mletačke zemlje; a u slučaju samo provoza njihova sukna preko mletačkih gradova u tudjinstvo, da moraju ne samo plaćati na sukno kao što do sada, deset po sto provoznine polak vriednosti predmeta, nego još prije izvoza tu provozninu izplatiti u Kotoru, računajuć vriednost običnoga sukna na 9 dukata, a boljega na petnaest, i u istom se gradu dokaznicom oskrbiti, da su platili; sve to pako pod kaznom gubića ciele trgovine. Bi jošte i to ustanovljeno u vieću, da onaj viećnik, koj bi se usudio proti toj odluci ma kakav predlog u naprieda staviti, plati 200 dukata, a koj bi sukno sam iz onih mjesta ili drugih republici nepodložnih izvažio, da plati 500 dukata i svu robu izgubili (Senat. mar.)

U tom se crni dani na jugoslavenstvo orili. Bugarska i Srbija već davno bile su propale, a g. 1463 i Bosna jih sliedila; jedina Hrvatska se hrabro držala. Dubrovčani, već prvim turskim udarcem na Bosnu, težko uzdrmani, upute umah poslanike u Mletke s molbom, da jih republika oskrbi vojnici, oružjem i bojnom spravom itd., i neka jim dozvoli iz Arbanaske dovesti hrane do potrebe. Vieće jim 17 lipnja 1463 odgovori, da toga i sami veoma trebaju, no ipak, a to da vide, „da smo prikloni imati jih za drage ne manje nego li naša vlastita mjesta“ (quod disponimus habere eos non minus caros, quam propria loca nostra), da će jim pružiti svega, čega trebuju, do mogućnosti. I tako bi učinjeno. Dapače republika tom prigodom obeća jim još više, ako se hrabro budu držali proti dušmanu (Secr. con. rog. — V. Makušev 328, 336 i 384, gdje dubr. kroniste sasvim protivno tvrde).

Muhamed, osvojiv Bosnu, navali na zemlje hercega Stjepana, i silno se Dubrovniku zagrozi. Stjepan, dobro oskrbiv svoje tvrdjave u zemlji, sam se povuče u primorje, odkud mu lasno do spasa. Turci predobiju njekoja njegova mjesta, potuku i pogube Radoslava Pavlovića, dubrovačkoga susjeda, i provale u dubrovački kotar, ali se grada okane, videći na moru mletačke galije po nalogu republike (28 lipnja i 1 srpnja 1463) tu sakupljene i spremne, da jih pošteno odbiju [1], te se natrag povuku. Dubrovnik bi tako i sada po Mletčanih spasen.

No čim presta pogibelj za Dubrovčane, Mletčani umah opozovu sve povlastice, koje jim za opasnosti bjehu podielili, navlastito izvoz hrane iz Arbanaske, koje su sami veoma trebovali, pošto su medjutim (12 rujna 1463 u Petrovaradinu) stupili bili u savez s Matijom ugar.-hrv. kraljem, te s Turci po moru bojak bili. Usprkos zabrani nastave dubrovačke ladje voziti hranu iz Arbanaske u tudje krajeve, te tako njekoliko jih pade u šake mlet. zapovjednika na moru. Dubrovčani odprave sada svoga poslanika u Mletke s naputkom, da jim pred onim viećem izposluje dozvolu za izvoz hrane iz Arbanaske i odpuštenje na slobodu uzapćenih ladja. Nego mlet. vieće, dosta uznemireno s njihova ponašanja, 12 prosinca 1463 dade jim u odgovor: da se je republika za njihove pogibelji isto za njih kao za svoje skrbila, sada pako da jim izvoz hrane dozvoliti više nemože, pošto sama s njene nestašice veoma strada; a glede uzapćenih ladja, da će se o tom najprije obaviestiti, te zatim odgovoriti (Secr. cons. rog.). Dubrovčani videći sada, da jim s ove strane svaka nada o uspjehu izčeznula, obrate se na Ferdinanda sicilijanskoga kralja, koj jim 24 kolovoza 1464 dopusti, da si u Apuliji nabave solitra, a 26 veljače sliedeće godine i hrane.

---

[1] „1463 1 julii: captum fuit superioribus diebus in hoc consilio pariter et mandatum supracomitis nostris, quod si Turcus adversus Ragusium proficisceret, ad omnem requisitionem illius regiminis eo cum galeis sibi commissis ire deberent pro solamine et presidio civitatis ipsius. Et quia tum fama tum litteris rectorum nostrorum sentitur. Turchum ipsum ad oppugnationem ipsius civitatis tendere; vadit pars, quod supracomitis ipsis mandetur, ut versus civitatem ipsam Ragusii ire debeant, et Catarum et alias civitates et loca nostra Albanie, ubi periculum esse sentirent juxta progressus Turci ipsius et nostri dominii ac suum honorem facere pro defensione et conservatione civitatum et locorum ipsorum, quemadmodum de fide et virtute sua confidimus“ (Secr. cons. rog.).

Matijaš, ugar.-hrv. kralj, koj se jedva po propasti bosanske kraljevine osjetio bješe, da mu njeko pravo i na tu krunu pripada, te sašao u Bosnu i Turke suzbio, rujna 1465 iznova pregazi Savu, da Turke, koji su opet po cieloj Bosni i dalje strašno pljačkali, na uzmak prisili. Dočim je Zvornik tvrdo a badava obsjedao, uputi u Dubrovnik sa jakom četom Ivana de Rozgon tavernika, Ivana kneza zagorskoga, obćega zapovjednika u Slavoniji i u Hrvatskoj, i Šimuna Gučetića, plemića dubrovačkoga, da s one strane na Turke napadnu. Sliedeće pako godine Matijaš mislio je u tu svrhu sam prieći iz Skradina u Dubrovnik na dubrovačke galije. Toga radi posla u Šibenik Fra Aleksandra Dubrovčanina, neka bi kod ondješnjega mletačkoga kneza izposlovao dubrovačkim galijam slobodan prolaz kroz onaj zaljev do Skradina. Tom prigodom Fra Aleksandro zapita onoga kneza, bili dozvolio, da kralj na svom prolazu šibeničku tvrdjavu razgleda. No knez, po naputku dakako svoje vlade (18 listopada 1465), odgovori mu, da u tvrdjavu bez dozvole mlet. vieća nikoga pustiti nesmije, a dubrovačkim galijam da će rado dozvoliti prolaz kroz šibenički zaljev (Secr. cons. rog.).

Polovicom g. 1466 umrije herceg Stjepan Vukčić u Novom. Malo dana prije smrti (5 lipnja) Stjepan poslao bješe sve svoje blago i samu oporuku u Dubrovnik na pohranu. Njekoliko prije, da se obrani od Turaka, Matijaš bio mu pružio vojničku pomoć, kao što malo kašnje i njegovu sinu Vlatku, pod uvjetom pako, da ju na svoje troškove uzdržavaju. Vlatko se po otčevoj smrti ustručavao svoj i otčev dug izplatiti; čega radi pomenuti Ivan de Rozgon i Ivan Tuz de Lak ban dalm.-hrv.-slav. i bosanski, i obći zapovjednik kr. vojske 24 listopada 1466 iz Klisa naložiše Dubrovčanom, da svu ostavštinu pokojnoga hercega Stjepana i njegova ondješnja imanja na kraljevo ime uzapte i čuvaju, dokle kralj nerieši, komu što po pravu pripada, jer jih više bilo, koji su ono dobro zahtievali. U drugom pako pismu zapoviedali su jim, da od Stjepanove ostavštine izplate 18.000 for. zlatnih njihovim izaslanikom, kao ostatak Stjepanova i Vlatkova duga radi gori pomenute vojene pripomoći; drugčije da će sami odgovoriti za oštetu. Nego se čini, da su se Dubrovčani ovomu opirali, pošto nam ostaju poslanice istih dostojanstvenika Matijaševih od 4 prosinca i. g., kojimi su Dubrovčane iznova pozivali na izpunjenje one druge zapoviedi (V. listine u bečkom arkivu). Dubrovčani su pako u isto doba, valjda na temelju prve zapoviedi pomenutih dostojanstvenika, odbijali i zakonite zahtjeve mladjih sinova pok. Stjepana, naime Vlatka i Stjepana, koji su tražili neprestance, da jim otčeva ostavština bude u smislu otčeve oporuke povraćena. Toga radi braća odpreme svoje poslanike u Mletke s molbom na vieće, neka po svom poslaniku navede Dubrovčane, da jim otčevu baštinu izruče. Vieće prista na njihove želje, te u tu svrhu odasla u Dubrovnik Filipa Pasqualiga. Dubrovčani usljed zahtjeva mlet. poslanika izruče Vlatku 6000 dukata, a za ostalo se izpričavali. Polak novih molba Vlatkovih republika 22 rujna 1467 naloži Pasqualigu, neka se opet prikaže dubrovačkomu vieću, i neka mu u javno ime reče: da i pravičnost i čast njegova i štovanje napram mletačkoj republici imali bi ga skloniti na savkolik povraćaj Stjepanova dobra njegovim sinovom Vlatku i Stjepanu kao zakonitim baštinikom te vlastnikom; da se republika veoma čudi na njegov odgovor, njezinu poslaniku dan; neka dakle sbilja i podpuno braću namiri; da su braća mletački plemići i podanici, te da je republika i po dužnosti i radi svoje časti prisiljena, njihovo jim imanje budi ma kojim načinom pribaviti. Poslaniku se pako nalagalo, da, kad bi i te rieči bezuspješne ostale, umah se u Mletke povrati (Senat. mar.). Dubrovčani uza sve to tvrdo su se držali svoje odluke; čega radi usljed novih molba Vlatkovih poslanika mletačko vieće zadnjega veljače 1468 naloži svomu pomorskomu kapetanu, da se s galijami svrati u Dubrovnik, i da zaište od one obćine krepko i odvažno, neka braći, što je njihovo, povrati (Senat. mar.). Vlatku pako, koji zamolio bješe republiku, neka mu novčanu pripomoć pruži, da uzmogne suzbiti dubrovačka i turska napadanja u Neretvi, odgovori isti dan isto vieće, da će ga po mogućnosti rado pomoći. I taj nov zahtjev mletačke vlade u Dubrovniku osta bez uspjeha. Na ponovljene prošnje Vlatkove republika i sliedeće godine (8 ožujka 1469) istim putem svoga pomorskoga kapetana pozva Dubrovčane na dužnost u priavicu, i opet zaman (Secr. cons. rog.); te pošto Vlatko neprestajaše ju zaklinjati, da Dubrovčane silom povede na razlog, 29 srpnja i. g, odpravi u tu svrhu opet svoga poslanika u Dubrovnik, sada Ivana Ant. Minia, a s druge strane zapovjedi svomu poslaniku u Rimu, neka skloni papu, da i on budi po poslaniku budi oštrim listom pozove Dubrovčane, da braći otčevu baštinu povrate[1]. Mletački poslanik ni sada svoga posla neopravi. Svrativši se u Kotor, odavle obaviesti svoju vladu o odgovoru Dubrovčana i o pogibelji, da se vojvoda Vlatko, od nevolje prisiljen, nebaci u turski naručaj, te ju zapita za dalji naputak. Stvar bude 5 veljače 1470 donesena u senat, i tu živano pretresena. Dubrovčani su sada okrivljeni zato, što dobro Vlatkovo „nepravedno i nevierno si posvojavaju“; što na opetovane poslanice i na poslaničtva odvraćaju praznimi riečmi; i što takovim otimanjem siluju Vlatka, da se Turčinu preda, a to neizmjernom škodom cieloga kršćanstva. A da se jednom ta stvar do kraja dovede i pogibelj ukloni, bude napokon zaključeno sa 119 glasova proti 8, da se za zadnji put pozovu Dubrovčani, neka u 15 dana podpuno zahtjevom vojvode Vlatka zadovolje, drugčije, da se umah uzapti sve imanje Dubrovčana nalazeće se u mletačkoj državi, i da jim se sasvim zabrani dalje trgovati sa mletačkimi zemljami, i to dotle, dokle sve, što je u njih Vlatkova, točno mu nepovrate. Usljed toga zaključka bi naloženo poslaniku u Kotoru, neka se u Dubrovnik povrati i ono vieće ob ovom zaključku obaviesti, i da, čim prodje ono 15 dana, u Mletke se povrati (Senat. mar.). To odlučno postupanje

---

[1] 1469. 29 julii. Misit ad nostrum dominium illu. Ducas Vlatichus sancti Save nobilis et reccomendatus noster oratores suos ad supplicandum, ut cum Raguseis operari dignamur, quod pecunias sui juris, quas in deposito habent, restituere velint. Quamobrem vadit pars, quod per collegium eligi debeat unus noster orator ad ipsos Raguseos cum illo mandato, quod eidem collegio videbitur, et familia, quam habuit nobilis vir Philippus Pasqualigo, quia hac de re ad ipsos Raguseos orator fuit pro recuperandis eiusmodi pecuniis, et proficiscatur ad impensas nostri dominii. — Et scribatur hac de re oratori nostro ad summum pontificem, quod nostro nomine illius beatitudini supplicet, quod aut per nuncium aut per litteras in efficaci forma ipsos Raguseos requirat ad restituendas huiusmodi pecunias pro consecutione quarum dignetur prestare honestos favores, qui illius beatitudini videbuntur. De parte 130, de non 0, non sinceri 9. Electus ser Johannes Antonius Minio ser Nicolai“ (Senato. Mar.).

Mletčana prisili napokon Dubrovčane, da braći Vlatku i Stjepanu povrate sve, što se njihova u Dubrovniku u poklad nalazilo (V. tri dotična spomenika od 26 srpnja 1470 kod Miklosića. Mon. Serb. str. 503—511).

Početkom sliedeće godine 1471 Turci udariše na zemlje Vlatka, i prisiliše ga na veći danak i na odpust njekojih mjesta. Za te navale prodrieše Turci do dubrovačkoga kotara i porobiše Konavlje, po dubrovačkom kronisti zato, što nisu htjeli platiti Turčinu više od 3000 perpera danka, a da jim ga on pako podigao na 8000 (Makušev str. 329). Dubrovčani o toj nesreći izviestiše republiku, a ova jim 5 travnja odvrati, da ju je ta viest dvostruko razžalila, a to pošto se dogodila „s vašom nesgodom i škodom, a štetom svekolike kršćanske stvari“ (vestro incommodo et damno, et universe rei christiane detrimento. Secr. cons. rog.).

Mržnja Dubrovčana proti vojvodi Vlatku sve više rasla, pokle jih ovaj po Mletčanih prisilio bješe, da mu otčev poklad povrate; te se kad što izkazivala javno putem nasilja i svakojake klevete. Oni složno sa knezom Žarkom i Ivanišem, Vlatkovimi iznevjerenici, pograbe u Neretvi mletački brod solju natovaren za Vlatka i Vlatkovim novcem, i pri istoj rieci sagrade jaku tvrdjavu. Uza to pred kralja Matijaša potvaraju Vlatka, da se je Turčinu prodao, te ga bodrili, da si njegove zemlje prisvoji, te mu u tu svrhu pomenutu tvrdjavu po svom poslaniku Ivanišu nudjali. A s druge strane da ga i s Mletčani zavade, bacaju glas, da je Vlatko poslao Turke u Dalmaciju na Mletčane, i pružio jim uhode, da jih na tom putu vode. Čega radi Vlatko odpravi svoje poslanike u Mletke sa svojom poslanicom, u kojoj je oprovrgavao korjenito sve te osvade kao puke klevete, te prosio od mletačkoga vieća, da mu pruži dvie galije ili dva broda podpuno naoružana, po kojih bi onu tvrdjavu u Neretvi razvaliti mogao. Vieće mu mletačko 26 prosinca 1472 odgovori: da je dobro uvjereno o njegovu poštenu ponašanju prama republici, te mu nudjalo jedan oboružan brod pod uvjetom, da ga samo u onu svrhu rabi (Senat. mar.). Nješto kašnje po savjetu Mletčana, kojim je veoma do toga stojalo, da ovostrane vlasti miruju i da se medju sobom slože proti svomu i njihovu dušmanu, Vlatko se sasvim sa Dubrovčani pomiri; te nalazimo, gdje mu plaćaju danak za Konavlje (Mikl. 517, 519).

God. 1479 Turci udare na vojvodu Vlatka, i sve njegove zemlje i one starijega mu brata Vladislava predobiju. Tom prigodom navališe Turci i na dubrovačke krajeve. Stanovnici na Pelješcu, jako se bojeći turskih četa i brodova, kanili su pribjegnuti na Korčulu, kao u sjegurno zatočište, jer su već tada Mletčani bili mir sa Turci utanačili. Korčulanski knez, dočuvši te njihove namjere, zapita u Mletcih, kako da se u tom slučaju vlada. Mletačko vieće 13 kolovoza 1479 odgovori mu. da jih na otok neprima, nego da jim reče, da jim slobodno proći u Mletke, ili drugamo se u mletačkoj oblasti ali kao mletački podanici nastaniti, te da će jih onda republika kao svoje braniti i štititi [1].

Ovdje nam Engel str. 187 zna kazati o njekoj odveć smiešnoj bajki. Veli on, da g. 1481, buduć tres jako Dubrovnikom uzdrmao, a za njim se kuga u gradu pojavila, Mletčani su za tih nesreća pokušali, da ga predobiju, te da su u tu svrhu oboružali ne manje od 60 galija i onamo odpremili pod izlikom, da u istok putuju. Njeki dubrovački kapetan, tada u mletačkoj službi, bio bi tomu u trag ušao, i sve u vrieme svojoj vladi prijavio. Mletčani na svom dolazku u Dubrovnik bili bi sve našli pripravno, da jih primi kako valja; te zdvojeć o uspjehu, bili bi grad s pucanjem jz topova liepo pozdravili i udaljili se. Tomu dakako nema ni znaka u spisih mlet. arkiva, a Rastić i sam Appendini mukom su mimoišli

God. 1482—4 ljuti se mejdan dielio na moru medju Mletčani i Spanjolci kao saveznici ferarskoga vojvode. Dubrovčani, koji su tada u napuljskoj državi uživali velike trgovačke povlastice, za toga rata držali su za kralja Ferdinanda, a u isto su se doba kao prijatelji Mletčana pričinjavali. Po njekojih pomorski kapetani dubrovački, koji su tada bojnom spravom Ferraru oskrbljivali, upravljali su sa ferarskimi topovi, po kojih bi uništeno brodovlje Angjela Trevisana mletačkoga kapetana na Padu. S toga valjda Jakov Marcello, pomorski zapovjednik na moru, ploveć sa 8 galija uzduž napuljske obale, pohvata uz njekoliko napuljskih i četiri dubrovačke ladje, no ove malo kašnje ipak na slobodu pusti. Mletačko vieće pismom od 6 travnja 1484 odobri zapovjednikovo postupanje sa Dubrovčani, dapače mu primieti, da u naprieda dubrovačke brodove, koji bi se neprijatelju usudili voziti bojnu spravu, pohvata i umah popali, one samo sa brašnom u Mletke odpravi, „jer ratno pravo zahtieva, da se istim načinom kao što s neprijateljem tako i s njegovimi pomagači postupa (Secr. cons. rog. XXII. 28). U to doba Korčulanom podje za rukom uloviti bogati trg Franja Gundulića i drugova, te usprkos Gundulićevu utoku mletačko vieće otu uzaptu potvrdi. Gundulić pokuša tada, da poniznom molbom skloni vieće na milost, koje, uviek sa Dubrovčani veledušno i blago, 28 svibnja 1484 zapovjedi svojim načelnikom u Zadru, da Gunduliću sav trg izruče, nego neka si pridrže 125 dukata za učinjene troškove i dotične daće po zakonih opredieljene „jer su uljezli u naše more“ (quoniam ingressi sunt culfum nostrum). Mletčani su mislili tiem bar to postignuti, da se Dubrovčani u postojećoj borbi nadalje nepri trano drže; ali se ljuto prevarili. Napuljski brodovi dojedre medjutim u jadransko more, i na Korčulu udare. Polete jim umah mletačke galije na susret. O tom Dubrovčani obaviešćeni, naprešno dojave napuljskomu zapovjedniku, koj u vrieme uteče. Mletčani ga sliede do Apulije, i tom prigodom pohvataju do 30 dubrovačkih brodova hranom natovarenih za Feraru od Mletčana obsjednutu, te uzmu hranu a brodove popale (Arch. Stor. Ital. VII 1). Čim se sklopi mir u Bagnolu (7 kolov. 1484), Mletčani, da kazne Dubrovčane radi njihova neprijateljskoga ponašanja za ovoga rata, izdaju naredbu na sve načelnike pomorskih gradova (22 rujna 1483), po kojoj su morali dubrovački brodovi dolazeći u mletačke luke izvan običnih daća i nameta plaćati jošte 100 dukata zlatnih svaki i svaki put za osidranje, 20 solda na svaku mjeru žita, 5 dukata na svaku tisuću libara ulja, a 20 po sto na svu ostalu trgovinu, koju bi dovezli. Koliko su oni držali do te naredbe vidi se s toga, što su k naredbi primietili, da nitko nesmije staviti predlog, da se sustavi ili ukine, osim do šest savjetnika, tri načelnika četrdesetorice, i četiri petine istoga vieća sakupljena povrh 120, pod kaznom od 2000 dukata za svakoga, koj bi se usudio protivno raditi (Proved. gen. in Dalm. LXXXVII).

---

[1] „Sed tamen si viderentur in proposito persistere, dici eis facite similiter tanquam ex vobis, quod si videretur eis recipere se Venetias aut alterius, id est in sua potestate, quum salvi et securi erunt" (Secr. cons. rog.).

Ali nije samo osveta povela tada Mletčane na izdanje ove naredbe; oni su već od duga mrzko gledali na brzo razvijanje i umnoženje dubrovačkoga brodarstva, s čega su držali, da njihovo slabi i propada, kako se jasno vidi iz uvoda iste naredbe: „ovo pako brodovlje od njekoliko godina nazad čini se, da je premnogo oslabilo i dnevice sve više slabi; tomu je glavni uzrok umnoženje brodova vanjskih a navlastito Dubrovčana, koji su na skoro golemu njih množ sagradili, i dnevice grade radi lagodnosti, koju imaju kako na liesu i zelezu tako i na mornarici, a to sa prevelikom nezgodom i propašću ovoga našega grada". Tim su dakle Mletčani mislili dubrovačko brodarstvo oslabiti a svoje pokriepiti i podignuti. Bojali su se ipak, da jih radi toga Dubrovčani, koji su se već tada, imajući Turčina za susjeda, ugar.-hrv. kruni sve više uklanjali a Carigradu se pokoravali, pred Bajazitom neosvade, te 29 studenoga i. g. 1484 obaviestiše svoga poslanika u Carigradu Ivana Daria o ovoj naredbi zato, da, kad bi mu se radi nje i ma što predbacilo, bude u stanju, ne ipak u ime vlade nego svoje. opravdati ju i izpričati (Secr. con. rog. XXXII. 112). Dubrovčanom dodje viest o toj naredbi dakako kao grom iz vedra neba, te brže bolje odprave svečano poslaničtvo u Mletke, da pokušaju, nebi li s molbami mletačko vieće sklonili, da istu naredbu, toliko za njihovo brodarstvo i trgovanje štetnu i uzašnu, ukine. Dubrovačka prošnja 19 ožujka 1485 bude donesena u vieće, i tu poslije dugoga pretresivanja bi isti dan riešeno sa 97 glasova, da se jednostavno odbaci zato, što je svaka vlada ovlašćena dapače dužna, najprije se za svoje podanike starati i za njihovu sreću pobrinuti. Jedini Ivan Priuli stavi predlog, da se riešenje o stvari toli zamašnoj i važnoj za sada odgodi, ali nenadje odziva (Secr. cons. rog. XXXII 137).

Dubrovčani, s ove strane odbijeni, sve radije su primljeni od Ferdinanda napuljskoga, koj jim 29 travnja i 21 rujna i. g. 1485 izruči trgovačku povelju, kakovu nije do onda nijedan narod u napuljskoj državi uživao (Arkiv bečki). Nego nemogući oni ipak pregorieti protjere iz mletačke države, odkuda su najbolje probitke vukli, pritužе se Turčinu, okrivljajući Mletčane svakojakimi potvorami. Carigradski dvor obrati se dakle na ondje stojećega mletačkoga poslanika Ivana Daria, zahtievajuć, da se ona naredba, proti Dubrovčanom naperena, ukine Dario izviesti o tom svoju vladu, a ova mu 28 kolovoza 1487 odasla list za sultana, u kom je svoje postupanje opravdavala te zagovarala ga, da nevjeruje nipošto Dubrovčanom, koji i nepošteno rabe, samo da svoje želje postignu; no da jim neće ipak poći za rukom ni najmanje pomutiti prijateljske odnošaje medju njim i republikom[1]. A buduć medjutim došao u Mletke radi te i drugih stvari turski poslanik Skender-beg, i njemu su Mletčani ustmeno opetovali, što se malo prije bješe njegovu gospodaru odgovorilo, te tim se i ova razmirica prekinula.

Uz sav danak, što su Dubrovčani Turčinu plaćali i uza sve druge usluge, koje su mu izkazivali, navlastito doglasivanjem o stvarih, koje su se na zapadu sbivale, kako ćemo u naprieda vidjeti, no ipak se neprestano bojali, da i njih on neproguta. Premaljećem god. 1492 dodje jim viest iz Turske od svojih sugradjanina, imenito iz Sofije, da se Turci na rat spremaju, i da kane udariti i na dubrovačke zemlje. Na te glasove Dubrovčani veoma se preplaše, te umah pohite, da se valjano oboružaju. U isto doba o svem obavieste listom svoga ugar.-hrv. kralja Vladislava, papu i Ferdinanda napuljskoga (Arkiv bečki), a po svom tajniku republiku. Ova jim 16 svibnja i. g. odgovori veoma prijazno, odobravajući njihovo naoružanje, i bodreći jih na odlučnu obranu, dodavajući, da će i ona pomnožiti bojnu silu na moru na osjeguranje svojih mjesta i na okriepljenje njihova grada, pošto joj spas njihov isto na srcu leži kao i svoj (Secr. cons. rog.). Ferdinand dozvoli jim, da u Apulji nabave solitra do potrebe, a Vladislav jih 5 srpnja obaviesti, da nije s Turčinom sklopio mira (a malo kašnje ni primirja), jer je ovaj htio, da njihov grad i ostala njihova mjesta budu izključena (quia vos et civitatem illam ceteraque loca vestra secludi petebat); i posla jim 500 oružnika u pomoć.

Polovicom 1499 godine razvi se silni rat medju Turci i Mletčani. Turci ga izazvaše navlastito zato, da Mletčane iztjeraju iz morejskoga poluotoka, za kojim su veoma čeznuli. Ovom prigodom Dubrovčani, bojeć se sami za se, a u vrieme o turskih namjerah obavieśćeni. tajno odpraviše svoga plemića Nikolu Bunića u Mletke, da sve onoj vladi skrovito izjavi. Bunić 5 srpnja predstavi se malomu vieću, i na ime svoje obćine obaviesti ga, da je ova primila iz Skoplja listove od 17 lipnja sa viesti, da se Turci glavnom silom ondje sakupljenom spremaju bez dvojbe udariti na Grčku po kopnu i po moru. Vieće rado ga primi i liepo mu se zahvali (Senato).

---

[1] „Che quel, che nui havemo facto circa tal cossa, non e salvo che conveniente, et che e tenuto far chadauno signor per beneficio et utilita de i soi citadini et subditi, ne de questo se deno lamentar li Raguxei predicti, li qual se doveriano contentar de governar la terra e luogi soi, et pagar el suo charazo ala Excellentia Vostra, et non dar ordine ai luogi et cosse nostre; però pregiamo la V. Signoria, non vogli prestar orechie ai Raguxei predicti, li qual, per far et facto suo, se fauo licito ogni cossa inhonesta, ma non haverano forza de macular la bona pace et amicitia nostra, immo ogni zorno più acresceremo in amore cum la Excellentia Vostra, i anni dela qual siano molti. De parte 156, de non 0, non sinceri 1". (Secr. cons. rog.).

Kroz cieli ovaj rat, komu su učestnici bili od 13 svibnja 1501 kao mletački saveznici Vladislav ugar.-hrv. kralj i papa, i koj je za Mletčane trajao tja do 14 prosinca 1502, Mletčani su imali u Dubrovniku dva valjana dopisnika, naime Nikolu Gundulića i opata od Mleta, koji su jih, vjerojatno po javnih dopisih, koje je obćina iz Turske primala, neprestano obavješćivali o svakom kretanju turskih četa i o turskih namjerah (Lettere di Ragusa u mlet. ark.). No oni su isto tako i obratno radili, dojavljajući Turčinu stvari mletačke (V. Saluto str. 196 itd.). Sanuto, koji u svojih ljetopisih točno zabilježi viesti, koje su oni dopisnici mlet. vieću javljali, donosi jošte dopis Petra Furlana od 17 svibnja 1500 iz Dubrovnika (str. 100), u kom se veli: Dubrovčani su opaki, i s Turčinom drže (Ragusei sono ribaldi, tien con Turchi).

I za ovoga rata Mletčani, akoprem težko s njim zabavljeni, nisu dopušćali, da Dubrovčani, na to uviek spremni, po moru kriomčare. Sanuto (str. 86) bilježi, kako je još rujna 1499 pomorski kapetan mletački ulovio dubrovački brod napuljskom soli natovaren, i u Mletke odpravio. Povieda i to, da su po poslaniku kolovoza 1500 zamolili republiku, neka jim izruči njeke židove i žene od Perašćana zasužnjene na dubrovačkom zemljištu, i da je bilo naloženo kotorskomu načelniku, neka jim te osobe povrati (str. 122). Dodaje Sanuto, da je malo kašnje pomorski kapetan mletački u samu Dubrovniku zakvačio veliki tovar nada kao kriomčarski predmet, i u Mletke odaslao. Dubrovčani bili bi umah odpravili svoga tajnika Ivana Franju u Mletke, neka onu vladu uvjeri, da je nado već opredieljeno bilo za Mletke. Vieće mletačko rieši prosinca 1502, da jim se dakle povrati u novcu vriednost nada te i hrane, koja jim medjutim istim načinom na moru bila uhvaćena (str. 227). Dubrovački kronista kod Makuševa (str. 331) pripovieda sliedeći čin, koj se sbio za ovoga rata i ticao se odnošaja medju Mletčani i Dubrovčani. God. 1501 dodje turska galijica iz Valone, i kod Lokroma pohvata mletački brod s trgom, i s njim se spasi u dubrovačku luku. U tom dojedriše tri oružana broda iz Kotora, zahtjevajući, da jim Dubrovčani izruče i brod i galijicu. Dubrovčani pako, da se iz zamršaja izkopaju zadovoljstvom jedne i druge stranke gusare namire za sve sa 200 dukata i upute jih kući po kopnu; Mletčanom povraćaju brod sa trgom, a gusarsku galijicu sprave u svoju pomorsku oružanu. Po drugom ljetopisu (str. 339) galijica bila bi prošla prije u Novo a kašnje u Valonu. Da se napokon pred republikom sasvim opravdaju, odašlju svoje poslanike u Mletke Daniela Nik. Rastića, a u Kotor Petra Menčetića.

Poslije mira medju Turci i Mletčani utanačena tja do g. 1526 nalazimo Mletčane i Dubrovčane medju sobom sdružene svezom najboljega prijateljstva. To nam dokazuju sliedeći čini.

Rujna 1503 na molbu poslanika dubrovačkoga obvezujuća se u javno ime, da će se njegovi sugradjani kriomičarenja sasvim okaniti, mletačko vieće naloži svomu pomorskomu kapetanu Jerku Zorzi, da neglobi nipošto dubrovačke podanike; te odpusti dva dubrovačka broda solju natovarena kao kriomčarska u buci kotorskoj ulovljena (Sanuto str. 248). Ovi brodovi, jedva na slobodu pušćeni, izmaknu ipak u Novo, i tu svoju sol izkrcaju. Dubrovčani tražili su si izposlovati pravo kod turskoga dvora, da oni sami smiju voziti sol u Novo i Risno; ali to pravo za tada Mletčanom po pogodbi pripadalo, koji su nastojali, da tim načinom Kotoru pomognu. God. 1509 za Cambreiskoga saveza, u kom ugar.-hrv. kruna, akoprem svestrano bodrena, nije učestvovati htjela, Dubrovčani, usprkos prietnjam pape, koj bješe Mletčane bez razloga izobćio, po svojih mnogobrojnih brodovih dakako ne bez goleme svoje koristi, neprestano su obskrbljivali Mletke svakojakim živežom i bojnom spravom; čega radi republika, da jih primjerno nadari, ukinu zakon od g. 1484, po kom jih bješe od svoje države mal da ne odstranila. God. 1510 dva dubrovačka broda prebogatim trgom Dubrovčana i Jakinjana (po ljetopisu kod Makuševa str. 346 Fiorentinjana i u vriednosti od 60.000 duk.) natovarena, ploveća put Carigrada, budu u Cerigu uhvaćena od kandiskih galija. Dubrovčani na prvu viest odprave kao poslanike u Mletke Drag. Sim. Gučetića i Lovr. Nik. Ranjinu, da jih od one vlade natrag zahtjevaju. Republika nepočasi časa izdati stroge naloge na svoje zapovjednike u istoku, da sve do najmanje stvari Dubrovčanom povrate; dapače uputi onamo svoga tajnika Nikolu Stella, komu pridruži od strane dubrovačke Jerka Al. Gradića, naloživši mu, da pokupi sve, što bi se još dalo naći i porabom najstrožijih načina od one plienitbe, i Gradiću izruči (Sanuto). Ljetopisac kod Makuševa (str. 347) pripovieda, da je 15 veljače 1511 u Dubrovnik doplovilo 13 mletačkih galija iz istoka olujom jako zlostavljenih, i da su jim Dubrovčani pružili sve, što jim trebovalo. Listom od 10 svibnja 1512 Dubrovčani obaviestiše republiku o nenadanoj promjeni sbivšoj se malo prije u Carigradu, naime kako Bajazitov sin Selim pomoću janicara, sbacivši otca, sam se prestola dokopao. Dne 3 studenoga 1515 mletački brod trgom natovaren olujom bi bačen na ostrove blizu Captata, i potonu. Dubrovčani ne samo spase utopljenike, nego odrede osobito povjerenstvo, od dva dubrovačka i jednoga mletačkoga plemića sastavljeno, s naputkom, da nastoji spasiti, što se više može, od stvari, tičućih se broda i trga; te 23 istoga mjeseca o svem obavieste mletačko vieće i zamole ga, neka jim javi, komu da spasene stvari izruče, pošto nebi htjeli, da radi ove stvari bude kašnje i ma koje zadjevice ili prigovora (Sanuto).

Ovo su glavne točke, sve crpljene iz izvornih javnih i tajnih službenih zapisnika i drugih rukopisa mletačke republike sada čuvanih u obćem arkivu mletačkom, koje nam bilježe političke odnošaje medju mletačkom i dubrovačkom obćinom za ugarsko-hrvatskoga vladanja u Dubrovniku, koje prestaje sasvim sa smrtju Ljudevita II na mohačkom polju (28 kol. 1526)[1]. Promotrimo li jih pobližje, lasno ćemo se uvjeriti o sliedećih glavnih te nepobitnih istinah:

1. Da su Dubrovčani kroz cielo ovo doba držali za stalno, da jih Mletčani traže iznova u svoju vlast spraviti; te tom misli zavedeni, uviek jih iz dna srca mrzili i prezirali, svagdje i u koliko su mogli proti njim snovali i radili; a s druge strane da ta njihova misao i težnja nedaje se nikako opravdati, dapače da je sasvim jasno, da su se Mletčani višekrat našli u vele zgodnoj prilici lasno si opet prisvojiti Dubrovnik, nego da na to nikada

---

[1] Sam Serafin Črević ovako piše; „in Hungarorum fide et clientela egerunt ad annum 1526, quo alter vero Ludevicus Solimani armis excisus interiit“ (Makušev 423).

osbiljno ni pomislili nisu, pošto obstanak Dubrovnika, navlastito u kašnja doba i bez troška, bješe za republiku od neizmjerne koristi, služeći joj Dubrovnik kao predbranište proti barbarstvu ne samo za njezina posjedničtva u Dalmaciji i u Arbaniji, nego i za same Mletke.

2. Da su mal da ne sve razmirice, koje su se za ono doba podigle medju Mletčani i Dubrovčani, potekle od strane Dubrovčana iz pomenute njihove netemeljite sumnje o Mletčanih; da su ovi mnogo i mnogo puta kroz prste gledali na uvrjede jim smjelo nanesene od Dubrovčana, mnokrat mukom jih mimoišli, kadkada jih očito oprašćali, da se uklone neprilikam, kojim su jih Dubrovčani krivimi izvještaji izlagali pred dvorovi njihovih zaštitnika, naime ugar.-hrvatskim, rimskim, napuljskim i turskim; a koj put zadovoljštinu si uzeli i to veoma blago i otčinski, zato samo da zaustave njihovu drzovitost smjerajuću dalje; i da u ovom zadnjem slučaju Dubrovčanom nije ni ma koja pomoć i obrana služila, došla iz Ugarske, Rima, Napulja i sama Carigrada, nego su se morali tada željam republike prilagoditi.

3. Da su Mletčani samo onda ustajali proti Dubrovčanom, kada su ovi za tim težili, da svoje obale protegnu dalje uz jadransko more; a to, jer su držali, da dubrovačke nakane, kad bi činom postale, mogle bi biti opasne za njihovo gospodstvo nad onim morem, koje su smatrali za svoje, kako su jim ga i sami Dubrovčani pripoznavali i pismeno i faktično, plaćajući jim provozne namete; te u tom pogledu da nisu ni ma kakova takmaca trpiti mogli.

4. Da su, u koliko se ticalo trgovanja, daleko više Dubrovčani trebovali mletačke države, gdje je ležao glavni izvor njihova dobrostanja, nego li Mletčani dubrovničke; te da su Mletčani njekoliko puta, kad jim se naime činilo, da dubrovačko zamašno obćenje s njihovimi zemljami stoji na uštrb njihove državne blagajne i probitka njihovih podložnika, s povećanjem daća Dubrovčane odbijali.

5. Napokon da i Dubrovnik kad i susjedne mu slavenske države bio bi pao u šake azijatskoga divljaka, da mu nije bilo mletačke pomoći; te da mnoga zasluga ide republici u tom, što se on od barbarstva spasio i kašnje cvietao na golemu korist cieloga našega naroda.

Zaključiti ćemo s riečmi vele znamenitimi nesumnjiva spisatelja, rodom Dubrovčanina Serafina Črevića: „Veneto nomini multum debet Ragusina republica; ab ipsis enim leges, quibus nunc etiam res suas administrat, accepit; ab ipsis civilis vitae cultum et morum elegantiam didicit; ab Venetis regendi rationem hausit, artemque, qua per tot secula libertatem suam sartam tectam custodit" (V. stihove Stjep. Gradića).

J6374

3186219711